

*Ar finansiālu Eiropas Savienības programmu
“Noziedzības novēršana un apkarošana” atbalstu,
Eiropas Komisijas Iekšlietu direktorāts*

LATVIJAS REPUBLIKAS AUGSTĀKĀ TIESA

TIESU PRAKSE KRIMINĀLLIETĀS PĒC KRIMINĀLLIKUMA 320., 321., 322., 323. PANTA

2014./2015.GADS

SATURA RĀDĪTĀJS

1. Vispārīgs raksturojums.....	3
2. Kukuļņemšanas kvalifikācija	4
2.1. Kukuļņemšanas objektīvā puse.....	5
2.2. Kukuļņemšanas subjektīvā puse	13
2.3. Kukuļņemšanas subjekts.....	20
2.4. Kukuļņemšana kvalificētie sastāvi.....	23
2.4.1. Kukuļņemšana personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās	24
2.4.2. Kukuļa pieprasīšana.....	27
3. Kukuļdošanas kvalifikācija	31
4. Starpniecība kukuļošanā un kukuļa piesavināšanās.....	41
5. Informācija par sodu piemērošanu analizētajos kriminālprocesos par kukuļņemšanu un kukuļdošanu.....	43
Secinājumi un rekomendācijas	48

Informatīva atsauce

Tiesu prakses apkopojums „Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 320., 321., 322., 323.panta” izstrādāts projekta „Tiesu sistēmas dalībnieku un citu juridisko profesiju pārstāvju starpdisciplināras mācības par finanšu un ekonomisko noziegumu izcelsmi un tiesu praksi” ietvaros pēc Latvijas Tiesnešu mācību centra pasūtījuma. Tiesu prakses apkopojumu sagatavoja Latvijas Universitātes Krimināltiesisko zinātņu katedras profesore, *Dr. iur.* Valentija Liholaja.

Pētījuma pamatā ir tam iesniegto Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesu nolēmumu analīze. Sākotnēji plānota arī prakses analīze krimināllietās pēc Krimināllikuma 198. un 199.panta, taču materiālu bija par maz, lai izdarītu kādus secinājumus: nolēmumi par neatļautu labuma pieņemšanu tika iesniegti par divām personām, bet par komerciālo uzpirkšanu – par vienu personu.

Projektu „Tiesu sistēmas dalībnieku un citu juridisko profesiju pārstāvju starpdisciplināras mācības par finanšu un ekonomisko noziegumu izcelsmi un tiesu praksi” finansē Eiropas Komisijas Iekšlietu direktorāta Noziedzības novēršanas un apkarošanas programma; līdzfinansē Latvijas Tiesnešu mācību centrs, Latvijas Republikas Prokuratūra, Valsts ieņēmumu dienests, Latvijas Zvērinātu advokātu padome.

Par materiāla saturu pilnībā atbild Augstākā tiesa un izstrādes eksperte *Dr. iur.* Valentija Liholaja, un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības oficiālo viedokli.

1. Vispārīgs raksturojums

Pētījuma gaitā analizēti 85 pirmās instances tiesas spriedumi, kas taisīti vienā apgabaltiesā un 26 rajona (pilsētas) tiesās krimināllietās, kas izskatītas 2012.–2014. gadā un kurās taisītie spriedumi stājušies likumīgā spēkā. Ir arī analizēti šajās krimināllietās taisītie 11 apelācijas instances un četri kasācijas instances tiesas nolēmumi.

Pētījumam iesniegti tiesu nolēmumi krimināllietās, kurās personas apsūdzētas par kukuļņemšanu (29 krimināllietas) un kukuļdošanu (51 krimināllieta). Par starpniecību kukuļošanā un kukuļa piesavināšanos pie kriminālatbildības sauktas kopā 16 personas (attiecīgi astoņas un astoņas).

2. Kukuļņemšanas kvalifikācija

Par kukuļņemšanu apsūdzētas 35 personas, kuru nodarījums kvalificēts:

Kvalifikācija - KL	Personas
320. pants 1. daļa	6
320. pants 2. daļa	8
320. pants 3. daļa	19
20. p. 2. d., 320. p. 2. d.	1
20. p. 4. d., 320. p. 1. d.	1

Saskaņā ar Krimināllikuma¹ (turpmāk arī KL) 320. pantā noteikto un pēc 2009. gada 19. novembrī Krimināllikumā izdarītajiem grozījumiem,² kas stājušies spēkā 2009. gada 23. decembrī, atbildība par kukuļņemšanu tiek diferencēta atkarībā no tā, vai kukulis (materiāla vērtība, mantisks vai citāda rakstura labums) tiek pieņemts par kādu jau izdarītu likumīgu vai nelikumīgu darbību vai pieļautu bezdarbību (kas tiek dēvēts par kukuli–pateicību), vai arī pirms kādas likumīgas vai nelikumīgas darbības izdarīšanas vai neizdarīšanas (kukulis–uzpirkšana).

Analizētajos prakses piemēros lielākoties inkriminēta šī aktuālā likuma redakcija, noziedzīgo nodarījumu (turpmāk arī noziegums atbilstoši KL 7. pantā dotajai noziedzīgu nodarījumu klasifikācijai) kvalificējot attiecīgi saskaņā ar KL 320. panta pirmo vai otro daļu. Taču bija arī atsevišķi gadījumi, kad nodarījums izdarīts vēl pirms šo grozījumu stāšanās spēkā un kvalificēts neatkarīgi no kukuļa piedāvāšanas vai došanas laika saskaņā ar KL 320. panta pirmo daļu – atbilstoši tā laika krimināltiesiskajam regulējumam.

¹ Krimināllikums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.199/200, 1998, 8. jūl.

² Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.193, 2009, 9. dec.

Atkarībā no tā, vai kukulis vērtējams kā pateicība vai uzpirkšana, atšķirsies arī kukuļņemšanas objektīvā puse, jo pirmajā gadījumā tā var izpausties tikai kā kukuļa priekšmeta pieņemšana, savukārt otrajā gadījumā – gan kā kukuļa, gan arī tā piedāvājuma pieņemšana, par ko turpmākajā izklāstā.

Ar šiem 2009. gada 19. novembra grozījumiem KL 320. panta pirmās un otrās daļas dispozīcijā ietverta norāde, ka nodarījuma kā kukuļņemšanas kvalifikācijai nav būtiski, vai piedāvātais vai pieņemtais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai.

Tālāk, jau izmantojot analizētos prakses materiālus, tiks aplūkoti konstatētie problēmjautājumi kukuļņemšanas kvalifikācijā, vienlaikus sniedzot arī īsu kopainu par kukuļņemšanas nodarījumiem.

2.1. Kukuļņemšanas objektīvā puse

Analizējot KL 320. panta pirmajā daļā un otrajā daļā paredzēto kukuļņemšanu, izdalāmas šādas objektīvās puses pazīmes:

- 1) valsts amatpersonas aktīva darbība, pieņemot kukuli (panta pirmā daļa) vai pieņemot kukuli vai tā piedāvājumu (panta otrā daļa);
- 2) kukuli vai tā piedāvājumu valsts amatpersona pieņem pati vai ar starpnieku;
- 3) piedāvātais vai pieņemtais kukulis var būt domāts kā šai valsts amatpersonai, tā arī jebkurai citai personai;
- 4) kukuļa vai tā piedāvājuma pieņemšanas laiks – kukuļa pieņemšana par kādu jau izdarītu likumīgu vai nelikumīgu darbību vai pieļautu bezdarbību (panta pirmā daļa) vai par kādas likumīgas vai nelikumīgas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu nākotnē (panta otrā daļa);
- 5) darbība vai bezdarbība izdarīta (tiks izdarīta) vai bezdarbība pieļauta (tiks pieļauta) kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, izmantojot dienesta stāvokli.

Apkopojot pētījuma gaitā iegūto informāciju, var secināt, ka analizētajos prakses piemēros valsts amatpersonas darbība izpaudusies kā kukuļa priekšmeta – naudas

līdzekļu (izņemot vienu gadījumu, kad kukuļa priekšmets bez naudas bija arī citas mantiskas vērtības – datortehnika, fotoaparāts, cigaretes) pieņemšana. Tikai kukuļa piedāvājuma pieņemšana kā patstāvīga darbība, kas veidotu KL 320. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma objektīvo pusi, nevienam no apsūdzētajiem nav inkriminēta, jo izteiktais kukuļa piedāvājums tūlītēji arī noslēdzies ar kukuļa priekšmeta pieņemšanu.

➤ No Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2013. gada 11. septembra sprieduma lietā Nr. K30-0144-13/04, krimināllieta Nr. 11819001911, redzams, ka transportlīdzekļa vadītājs M. G. pēc apturēšanas lūdza Ceļu policijas darbinieku J. B. nesastādīt administratīvā pārkāpuma protokolu un piedāvāja kukuli Ls 15 apmērā; apsūdzētais naudu pieņēma un administratīvā pārkāpuma protokolu nesastādīja.

➤ Savukārt, kā konstatēts Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2013. gada 17. janvāra spriedumā lietā Nr. K32-0231/13-8, krimināllieta Nr.11819003911, S. K., apturēts par Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpšanu, piedāvāja Ceļu policijas darbiniekam A. G. jautājumu par atļautā braukšanas ātruma pārsniegšanu atrisināt bez administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas un parādīja viņam 20 latu banknoti, ko, sapratis, ka apsūdzētais ar galvas pamāšanu vēlas pieņemt, ievietoja automašīnas apdrošināšanas polisē un pasniedza to A. G. Apsūdzētais ar apdrošināšanas polisi aizgāja līdz dienesta automašīnai, kur atstāja S. K. iedoto 20 latu banknoti, pēc tam atgriezās pie S. K. automašīnas, atdeva viņam apdrošināšanas polisi un ļāva braukt prom.

KL 320. panta otrajā daļā, raksturojot kukuļņemšanas objektīvās izpausmes, ietverta norāde uz divām alternatīvām darbībām – kukuļa pieņemšanu un kukuļa piedāvājuma pieņemšanu, kas savienotas ar saikli „vai”. Tas nozīmē, ka kukuļņemšana no objektīvās puses, pirmkārt, var izpausties tikai kā kukuļa piedāvāšana, ko valsts amatpersona var akceptēt, kad jau veidosies pabeigts kukuļņemšanas sastāvs, vai arī atteikties no piedāvājuma, kad noziedzīga nodarījuma sastāvs neveidosies. Otrkārt, likumdevējs norāda uz kukuļa priekšmeta pieņemšanu, ko valsts amatpersona var izdarīt jebkādā veidā – saņemot to tieši no kukuļdevēja rokas vai ar starpnieku, ar pasta sūtījumu, paņemt to vietā, kur kukuļdevējs kukuli pēc valsts amatpersonas norādījuma novietojis utt. Ja kukuļdošanas iniciatīva nāk no kukuļdevēja puses, pilnīgi loģiski, ka šī vēlme kādā veidā tiek pausta valsts amatpersonai – pasakot to mutiski, parādot kukuļa priekšmetu, uzrādot kukuļa summu un parādot to valsts amatpersonai, vai kā citādi, kam

seko tūlītēja vai laika ziņā atrunāta rīcība, kas virzīta uz kukuļa priekšmeta nodošanu–pieņemšanu, taču tas ne vienmēr dod pamatu apsūdzībā norādīt kā uz kukuļa piedāvājuma, tā arī uz paša kukuļa pieņemšanu, kā tas, piemēram, lasāms tālākminētajā piemērā.

➤ Siguldas tiesas 2012. gada 6. janvāra spriedumā lietā Nr. K35-160/11, krimināllieta Nr. 11819002411, R. Š. apsūdzībā KL 320. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā konstatējošās daļas pirmajā rindkopā norādīts: „*Apsūdzētais R.Š. izdarīja kukuļa, tas ir, materiālu vērtību un tā piedāvājuma pieņemšanu, būdams valsts amatpersona, pirms likumīgas darbības izdarīšanas kukuļdevēja un kukuļa piedāvātāja interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli.*”

Visbiežāk valsts amatpersona kukuli pieņem pati, bez starpnieka palīdzības, ar ko arī var izskaidrot visai nelielo gadījumu skaitu, kad pētījuma aptvertajā laika periodā personas sauktas pie kriminālatbildības par starpniecību kukuļošanā (tas tiks analizēts tālāk).

Kukulis parasti ticis pieņemts par kādu darbību vai bezdarbību (jau notikušu vai vēlamu) paša kukuļdevēja interesēs. Konstatēti tikai divi tālākminētie gadījumi, kad kukulis ticis pieprasīts pirms konkrētas rīcības nevis kukuļdevēja, bet citas personas interesēs.

➤ Ar Talsu rajona tiesas 2013. gada 19. marta spriedumu krimināllietā Nr. 11819003011 konstatēts, ka Kārtības policijas inspektors S. S., būdams procesa virzītājs krimināllietā un veicdams A. L. aptauju, pieprasīja no viņa kukuli Ls 100 apmērā par to, ka atbrīvos viņa dēlu no īslaicīgās aizturēšanas vietas, kam A. L. piekrita un pēc apsūdzētā norādījuma naudu Ls 60 apmērā ielika viņa automašīnas priekšējā cimdu nodalījumā.

➤ Ar Tukuma rajona tiesas 2012. gada 5. janvāra spriedumu lietā Nr. K37-0034/12, krimināllieta Nr. 11819005610, konstatēts, ka Kārtības policijas inspektors A. R. pieprasījis un pieņēmis no B. A. kukuli Ls 100 eiro apmērā, lai viņas meitai būtu iespēja izvairīties no tiesas piemērotā administratīvā soda – aresta izciešanas.

Pieņemtais kukulis visos gadījumos bija domāts pašai valsts amatpersonai un tika dots par likumīgas darbības neizdarīšanu jeb pieļauto vai nākotnē vēlamo bezdarbību no valsts amatpersonas puses, izņemot vienu gadījumu – jau minēto krimināllietu R. Š.

apsūdzībā, kad kukulis tika pieņemts pirms likumīgas darbības izdarīšanas. Tas izdarīts šādos apstākļos.

➤ Siguldas tiesa 2012. gada 6. janvāra spriedumā lietā Nr. K35-160/11, krimināllieta Nr. 11819002411, konstatēja, ka Ceļu policijas inspektors R. Š., pildīdams savus dienesta pienākumus, apturēja transportlīdzekļa vadītāju (kas bija operatīvā eksperimenta veicējs), pieprasīja uzrādīt automašīnas reģistrācijas apliecību un transportlīdzekļa vadītāja apliecību, kā arī jautāja, vai minētā persona nav lietojusi alkoholiskos dzērienus, uz ko saņēma apstiprinošu atbildi. Veicot alkohola satura pārbaudi, transportlīdzekļa vadītāja izelpā tas tika konstatēts 0,04 promiles (kas ir mazāk nekā Ceļu satiksmes likumā noteiktā alkohola koncentrācija asinīs 0,5 promiles, kuru sasniedzot, aizliegts vadīt transportlīdzekli) un kad pie šādas nelielas koncentrācijas otru alkohola satura mērījumu neveic un protokolu nesastāda.

R. Š., būdams pārliecināts pēc transportlīdzekļa vadītāja ārējā izskata, alkohola izgarojumu esamības no vadītāja un transportlīdzekļa salona, kā arī paša vadītāja apgalvojuma, ka pirms savas apturēšanas alkoholu esot lietojis, uzskatīja, ka nepieciešams veikt šā transportlīdzekļa vadītāja medicīnisko pārbaudi ārstniecības iestādē, bet transportlīdzekļa vadītājs piedāvāja un R. Š. piekrita par likumīgo darbību izdarīšanu viņa labā – protokola nesastādīšanu un automašīnas reģistrācijas apliecības un vadītāja apliecības atgriešanu – pieņemt kukuli Ls 300 apmērā, norādīdams, ka minētā naudas summa jāievieto cigarešu paciņā un jāizmet pa automašīnas logu viņa norādītajā vietā, kas arī tika izdarīts.

Tālāk jāpakavējas pie tādas objektīvās puses pazīmes kā noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laiks, kas kukuļņemšanas gadījumā ietverta noziedzīga nodarījuma sastāvā kā obligāta pazīme, jo, kā jau norādīts iepriekš, valsts amatpersonas atbildība ir diferencēta atkarībā no tā, vai kukulis izvērtējams kā pateicība par kādu jau izdarītu darbību vai pieļautu bezdarbību, vai arī kā valsts amatpersonas uzpirkšana, lai tā izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs. Atkarībā no kā nodarījums kvalificējams saskaņā ar KL 320. panta pirmo vai otro daļu.

Lai secinātu, kā praksē tiek interpretēta šī likumdevēja norāde par kukuli–pateicību un kukuli–uzpirkšanu, analizēti vairāki pēc faktiskajiem apstākļiem visai līdzīgi gadījumi, kas saistīti ar Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpšanu, un kukuļa – naudas –

pieņemšanu no transportlīdzekļa vadītāja par administratīvā pārkāpuma protokola nesastādīšanu.

➤ Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2013. gada 11. septembra spriedumu lietā Nr. K30-0144-13/04, krimināllieta Nr.11819001911, konstatēts, ka Ceļu policijas jaunākais inspektors J. B., saskaņā ar dienesta pienākumiem veicdams satiksmes uzraudzību, apturēja automašīnu, kuras vadītājs tumšajā diennakts laikā brauca bez ieslēgtajām tuvajām gaismām. Pienācis pie automašīnas, J. B. stādījās priekšā automašīnas vadītājam M. G., kurš darbojās operatīvā eksperimenta ietvaros, un paskaidroja izdarītā Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpuma būtību, kā arī to, ka par šo pārkāpumu paredzēts sods Ls 30 apmērā un viens soda punkts, par ko saskaņā ar amata aprakstu J.B. jāsastāda administratīvā pārkāpuma protokols. M. G. lūdza protokolu nesastādīt un piedāvāja J. B. kukuli Ls 15 apmērā, ko viņš pieņēma un administratīvā pārkāpuma protokolu nesastādīja. Kvalificējot J. B. nodarījumu saskaņā ar KL 320. panta otro daļu, tiesa atzina, ka apsūdzētais pieņēmis kukuli pirms likumīgas darbības neizdarīšanas kukuļdevēja interesēs, izmantodams savu dienesta stāvokli.

➤ Par vainīgu kukuļa pieņemšanā pirms likumīgas darbības neizdarīšanas ar Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2013. gada 17. janvāra spriedumu lietā Nr. K32-0231/13-8, krimināllieta Nr. 11819003911, atzīts Ceļu policijas jaunākais inspektors A.G. Tiesa, kvalificējot viņa nodarījumu saskaņā ar KL 320. panta otro daļu, atzina par pierādītu, ka apsūdzētais, fiksējis transportlīdzekļa vadītāja K. S., kurš, pildīdams operatīvā eksperimenta nosacījumus, pārsniedza atļauto braukšanas ātrumu, apturēja šo automašīnu un paskaidroja apturēšanas iemeslu, proti, atļautā ātruma pārsniegšanu vismaz par 25 km/h, kā arī norādīja uz sodu, kāds paredzēts par izdarīto administratīvo pārkāpumu.

S. K., vadoties no operatīvā eksperimenta priekšnosacījumiem, piedāvāja A.G. jautājumu par atļautā braukšanas ātruma pārsniegšanu atrisināt bez protokola sastādīšanas un parādīja viņam 20 latu banknoti. Sapratis, ka A. G. pēc galvas pamāšanas vēlas pieņemt kukuli, S. K. 20 latu banknoti ievietoja automašīnas apdrošināšanas polisē un pasniedza to A. G., kurš ar apdrošināšanas polisi aizgāja līdz dienesta automašīnai un atstāja tur K. S. iedoto naudu, pēc tam atgriezās pie S. K. automašīnas un atdeva apdrošināšanas polisi, ļaujot braukt projām.

Tagad divi citi piemēri.

➤ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa ar 2014. gada 11. februāra spriedumu lietā Nr. K29-0808/14, krimināllieta Nr. 11819003313 atzina par vainīgu R.O. KL 320. panta pirmajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā. No sprieduma aprakstošās daļas izriet, ka apsūdzētais – Ceļu policijas jaunākais inspektors, pildot savus dienesta pienākumus, apturēja automašīnu, kuras vadītājs operatīvā eksperimenta

laikā pārsniedza pieļauto braukšanas ātrumu. Sarunas laikā ar R. O. operatīvā eksperimenta veicējs izteica lūgumu par administratīvā pārkāpuma protokola nesastādīšanu, kam R. O. piekrita un atdeva viņam dokumentus, kas bija nepieciešami protokola sastādīšanai, un kā pateicību par administratīvā pārkāpuma protokola nesastādīšanu, tas ir, pieļautu bezdarbību kukuļdevēja interesēs, pieņēma no operatīvā eksperimenta veicēja kukuli – Ls 30.

➤ Kā kukuli–pateicību saskaņā ar KL 320. panta pirmo daļu Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa ar 2013. gada 29. novembra spriedumu lietā Nr. K30-0246-13/13, krimināllieta Nr. 11819003811, kvalificējusi R. R. nodarījumu, kurš tāpat bija piekritis transportlīdzekļa vadītāja – operatīvā eksperimenta veicēja – lūgumam nesastādīt administratīvā pārkāpuma protokolu par pieļauto Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu un atdevis dokumentus, kas bija nepieciešami protokola sastādīšanai, par ko no operatīvā eksperimenta veicēja kā pateicību saņēma kukuli – naudu Ls 10.

Analizējot šajos gadījumos aprakstītās situācijas, secināms, ka visi četri transportlīdzekļa vadītāji, kas bija operatīvā eksperimenta veicēji, pauda vēlmi izvairīties no protokola sastādīšanas par pieļauto administratīvo pārkāpumu, lūgdami policijas darbiniekus to nedarīt. Visi apsūdzētie arī šādam lūgumam piekrita un atdeva transportlīdzekļa vadītājiem tiem piederošos dokumentus. Atšķirīgu nodarījumu kvalifikāciju noteica tas, ka J. B. un A. G. līdz ar lūgumu par protokola nesastādīšanu tika piedāvāts arī kukulis – nauda, ko policijas darbinieki pieņēma un pēc tam atdeva dokumentus, ļaujot braukt projām. Savukārt A. O. un R. R. kukulis – nauda – tika nodota jau pēc to piekrišanas apmierināt lūgumu par protokola nesastādīšanu un dokumentu atdošanas, jo tiesu nolēmumos nav nekādas norādes, ka kukulis būtu piedāvāts jau pirms tam.

Kukuļa kā pateicības pieņemšana inkriminēta tikai septiņos kriminālprocesos, jo noziegums lielākoties bija saistīts ar kukuļa pieprasīšanu, kas izdarīta pirms kādas valsts amatpersonas rīcības kukuļdevēja interesēs. Arī debates par izdarītā nozieguma kvalifikāciju saskaņā ar KL 320. panta pirmo vai otro daļu atzīmējamas tikai vienā kriminālprocesā, kurš minēts tālāk.

➤ A. L. ar Rīgas rajona tiesas 2013. gada 16. maija spriedumu lietā Nr. K33-0043-13/11, krimināllieta Nr. 11819004210 atzīts par vainīgu KL 320. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā. Tiesa pamatoti nepiekrita aizstāvības viedoklim, ka

A. L. darbības būtu kvalificējama saskaņā ar KL 320. panta pirmo daļu, pamatojot ar to, ka apsūdzētais tikai pēc naudas paņemšanas atdeva A. B. dokumentus – apdrošināšanas polisi kopā ar automašīnas tehnisko pasi un vadītāja apliecību, nesastādījis administratīvā pārkāpuma protokolu.

Atzīmējams fakts, ka virknē gadījumu kukuļņemšanas noziegums atklāts Latvijas Ģenerālprokuratūras akceptētā operatīvā eksperimenta ietvaros, vienā no tiem saskaņā ar KL 320. panta pirmo daļu (likuma redakcijā līdz 2009. gada 19. novembrim) apsūdzētā persona attaisnota. Tālāk par šo kriminālprocesu nedaudz plašāk.

➤ Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2012. gada 6. marta spriedumu lietā Nr. K29-737/10, 194/11, 108/12, krimināllieta Nr. 11819003409 G. M. atzīts par vainīgu kukuļa Ls 20 apmērā pieņemšanā no A. T. – operatīvā eksperimenta veicēja – par to, lai netiktu sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols par Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpšanu, tieši – par pieļautā braukšanas ātruma pārsniegšanu. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģija ar 2012. gada 17. septembra lēmumu lietā Nr. KA04-0513-12/20 šo pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu.

Par apelācijas instances tiesas lēmumu apsūdzētais un viņa aizstāvis J. Močuļskis iesnieguši kasācijas sūdzības, norādīdami uz vairāku kriminālprocesa normu pārkāpumu, un G. M. lūdza apgabaltiesas lēmumu atcelt un lietu izbeigt, bet aizstāvis lūdza nodot lietu jaunai izskatīšanai.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2013. gada 28. februāra lēmumu lietā Nr. SKK-26/2013 apelācijas instances tiesas lēmumu atcēla pilnībā un lietu nosūtīja jaunai izskatīšanai Rīgas apgabaltiesā, norādot uz Kriminālprocesa likuma 12., 15. panta, 511. panta otrās daļas, 512. panta otrās daļas, 564. panta ceturtās daļas pārkāpumiem. Cita starpā tika norādīts, ka operatīvais eksperiments bijis akceptēts nevis par kukuļa pieņemšanu, bet gan par kukuļa pieprasīšanu, savukārt par to, vai policijas darbinieks G. M. pieņems kukuli, ja viņam to piedāvās operatīvā eksperimenta veicējs, kompetentas amatpersonas akcepts netika dots. Tāpēc situācijā, kad pēc operatīvā eksperimenta dalībnieka A. T. vadītās automašīnas apturēšanas par ātruma pārsniegšanu Ceļu policijas darbinieks kukuli nepieprasīja, A. T. bija jārikojas atbilstoši akceptētajam eksperimentam un viņš nebija tiesīgs dot kukuli bez pieprasījuma, jo šādas darbības īpaši pilnvarots prokurors nebija akceptējis.

Kā konstatēja Senāta Krimināllietu departaments, apgabaltiesas kļūdainā atziņa, ka ar veikto operatīvās darbības pasākumu kopumu nav pārkāptas pieļautās operatīvās darbības robežas, novedusi pie nepareiziem secinājumiem par operatīvās darbības rezultātā gūto pierādījumu pieļaujāmību atbilstoši Kriminālprocesa likuma 130. panta pirmajai daļai. Tāpat tika norādīts, ka apelācijas instances tiesai jādod vērtējums, vai

konkrētajā gadījumā lietā valsts apsūdzības uzturētājs var pierādīt, ka nav notikusi kūdīšana uz noziedzīgu rīcību.

Izskatot lietu atkārtoti, Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģija ar 2014. gada 12. marta spriedumu lietā Nr. KA04-0028-14/24 G. M. atzina par nevainīgu viņam celtajā apsūdzībā saskaņā ar KL 320. panta pirmo daļu un attaisnoja, atzīstot, ka, veicot pēc sava satura plašāku operatīvo eksperimentu pret G. M., nekā tika akceptēts, netika ievērots Operatīvās darbības likuma 4. pantā norādītais operatīvās darbības princips, ka operatīvā darbība ir organizējama un veicama, pamatojoties uz likumību, ievērojot cilvēktiesības. Izmantojot sankcionēto modeli, policijas darbiniekiem bija pienākums konstatēt nodarījumu, kāds G. M. jau padomā, ja tāds bijis – kukuļa pieprasīšanu, pretējā gadījumā secināms, ka notikusi kūdīšana uz noziedzīgu rīcību – kukuļa pieņemšanu bez pieprasīšanas.

Latvijas Republikas Augstākā tiesa ar 2014. gada 25. novembra lēmumu lietā Nr. SKK-0490-14 apelācijas instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu, noraidot prokurora kasācijas protestu un atzīstot par pamatotu šādu apelācijas instances tiesas atzinumu: „*Tiesu kolēģija secina, ka pastāv Kriminālprocesa likuma 519. panta 1. punktā paredzētais attaisnojošā sprieduma taisīšanas pamats, jo operatīvā eksperimenta gaitā iegūtās ziņas par faktiem šajā lietā nevar tikt atzītas par pieļaujamiem pierādījumiem, bet pārējais pierādījumu kopums nav bez saprātīgām šaubām, lai G.M. atzītu par vainīgu viņam inkriminētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā.*”

Nobeidzot kukuļņemšanas objektīvās puses analīzi, jāpiezīmē, ka tas ir noziegums ar formālu sastāvu un uzskatāms par pabeigtu ar kukuļa piedāvājuma akceptu vai ar brīdi, kad valsts amatpersona ir pieņēmusi kaut vai daļu no kukuļa priekšmeta.

Tāpat, pirms pāriet pie jautājuma par kukuļošanas subjektīvo pusi, nepieciešams izteikt pētījuma gaitā radušos secinājumus par apsūdzības formulējumu, inkriminējot KL 320. pantā paredzētā nozieguma izdarīšanu.

Likumdevējs KL 320. panta pirmajā un otrajā daļā, formulējot kukuļņemšanas sastāvu, ietvēris norādi uz vairākām iespējamām tā elementu pazīmēm, piemēram, kukuļa priekšmeta saturu, kukuļa pieņemšanu tieši vai ar starpnieku, darbību vai bezdarbību par kukuli kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, kukuļa adresātu – valsts amatpersonu vai jebkuru citu personu.

Tā kā ikviens kukuļņemšanas gadījums atšķiras pēc tā izdarīšanas faktiskajiem apstākļiem, atbilstoši tam precizējama arī inkriminējamā noziedzīgā nodarījuma sastāva

pazīmes, neaizstājot tās ar panta dispozīcijas mehānisku pārņemšanu uz apsūdzību, piemēram, norādot par kādas darbības neizdarīšanu kukuļdevēja interesēs, tā vietā, lai norādītu uz likumīgas vai nelikumīgas darbības neizdarīšanu, vai arī pārrakstot no likuma teksta daļu „[...] neatkarīgi no tā, vai pieņemtais kukulis domāts šai valsts amatpersonai vai jebkurai citai personai.” Šāda prasība izriet no Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 15. oktobra lēmuma lietā Nr. SKK-535/2008, krimināllieta Nr. 11840000405, kurā norādīts: „*Aprakstot lietas faktiskos apstākļus kukuļņemšanas lietā, apsūdzībā jānorāda konkrētas (nevis vispārīgas) objektīvās puses pazīmes par kādas konkrētas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu konkrēta kukuļdevēja vai kukuļa piedāvātāja interesēs, vai citas konkrētas personas interesēs, no kuras amatpersona pieņēmusi kukuli, izmantojot savu dienesta stāvokli.*”

2.2. Kukuļņemšanas subjektīvā puse

Kukuļņemšanas formālais sastāvs nosaka arī tā subjektīvo pusi – tas ir tīšs nodarījums, ko raksturo tiešs nodoms: valsts amatpersona apzinās savas darbības – kukuļņemšanas – kaitīgumu un to apzināti veic. Lai arī subjektīvās puses esamība analizētajos prakses piemēros praktiski šaubas nerada, tomēr jāatzīmē, ka (ar maziem izņēmumiem) tā tiesu nolēmumos nav analizēta, ko nosaka tas, ka no 29 krimināllietām astoņas izskatītas vienošanās procesā un sešas – neveicot pierādījumu pārbaudi tiesas izmeklēšanā, kad apsūdzētie savu vainu tiem inkriminētā nozieguma izdarīšanā atzina pilnībā.

Taču arī tajos gadījumos, kad krimināllieta izskatīta, izdarot pierādījumu analīzi, subjektīvās puses analīze rodama tikai divos tiesas nolēmumos – Rīgas rajona tiesas 2013. gada 16. maija spriedumā lietā Nr. K33-0043-13/11, krimināllieta Nr. 11819004210 un Talsu rajona tiesas 2013. gada 19. marta spriedumā krimināllietā Nr. 11819003011. Savukārt, piemēram, Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2012. gada 5. janvāra spriedumā lietā Nr. K28-0076-12/6, krimināllieta Nr. 11819004010 un Zemgales apgabaltiesas 2012. gada 25. aprīļa spriedumā krimināllietā Nr. 13800012610, lai arī apsūdzētie savu vainu vispār neatzina vai arī atzina daļēji,

nodarījuma subjektīvā puse nav analizēta, ja neskaita to, ka apgabaltiesas nolēmumā norādīts uz apsūdzēto apzinātu prettiesisku rīcību.

Saistībā ar nodarījuma subjektīvās puses noskaidrošanu minams arī

➤ kriminālprocess A. L. apsūdzībā, kurš ar Rīgas rajona tiesas 2013. gada 16.maija spriedumu lietā Nr. K33-0043-13/11, krimināllieta Nr. 11819004210 atzīts par vainīgu KL 320. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā.

Tiesa konstatēja, ka Ceļu policijas darbinieks, pildīdams savus dienesta pienākumus un konstatējis pieļautā braukšanas ātruma pārsniegšanu, apturēja A. B. vadīto automašīnu, saņēma no A. B. pārbaudei dokumentus, no kuriem OCTA polisi pēc apskates atdeva atpakaļ, kā arī izskaidroja viņam, ka par izdarīto Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumu paredzēts sods Ls 40 apmērā. Pēc tam, kad A. B., kurš piedalījās operatīvajā eksperimentā, pauda ieinteresētību izvairīties no negatīvajām sekām, A. L. palūdza atnest viņam uz dienesta automašīnu minēto OCTA polisi un, atrodoties dienesta automašīnā, no A. B. kopā ar apdrošināšanas polisi saņemot naudas zīmi Ls 20 vērtībā, paņēma sev minēto naudu, atdeva A.B. viņa dokumentus un, nesastādījis administratīvā pārkāpuma protokolu, ļāva A. B. braukt tālāk.

A. L. tiesas sēdē savu vainu viņam inkriminētajā noziegumā neatzina, uzskatot, ka nav ņēmis kukuli, bet naudu ir piesavinājies. Pirmstiesas kriminālprocesā, tīkot pratināts kā aizturētais, A. L. skaidroja, ka, nedomādams par sekām, viņš izņēmis no polises naudu un ielicis krekla kabatā, taču, sapratis, ka ir izdarījis kļūdu un var tikt saukts pie atbildības, šo banknoti saņurcīja un izmeta pa automašīnas logu. Tiesas sēdē, klāstot par naudas pieņemšanas apstākļiem, A. L. skaidroja, ka pie apdrošināšanas polises pieliktā naudas banknote izkritusi un viņš uzlicis tai kāju, sabijies un domājis – atdot vai nē, taču sapratis, ka A. B. nav piefiksējis, ka nauda ir izkritusi, izdomāja to piesavinājies, tajā brīdī nebija doma par kukuļņemšanu. Atzīst, ka šo naudu piesavinājies, bet uzskata, ka tas nav kukulis – tas nebija tā domāts. Naudu ielika cimdu nodalījuma, pēc tam izmeta to ārā, jo saprata, ka tā bijusi provokācija, taču kļūdījies un izmetis nepareizu banknoti. Tiesa atzina, ka tādas pretrunīgas liecības sniegtas nolūkā izvairīties no atbildības vai mīkstināt to par smaga nozieguma izdarīšanu.

Pamatojot A. L. nodarījuma kvalifikāciju, tiesa vien norādīja, ka konstatēts visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums, pie nodarījuma subjektīvās puses tuvāk nepakavējoties.

Par šo pirmās instances tiesas spriedumu iesniegts prokurora apelācijas protests daļā par sodu, lūdzot to noteikt bargāku, par ko plašāk pētījuma daļā par soda piemērošanas praksi, un apsūdzētā apelācijas sūdzība, kurā viņš norāda, ka apsūdzībā norādītās darbības un izdarīto ir atzinis visā izmeklēšanas laikā, ļoti nožēlo izdarīto, tikai nav piekritis noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijai, jo, viņaprāt, nodarījums būtu

kvalificējams saskaņā ar KL 320. panta pirmo daļu. Apelācijas instances tiesā A. L. sūdzību uzturēja tikai daļā par soda mīkstināšanu, apstiprinot savas vainas un nodarījuma kvalifikācijas pareizības atzīšanu.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģija 2013. gada 11. novembra spriedumā lietā Nr. KA04-0784-13/11 gan atzīmēja, ka „*apsūdzētā izpratnē naudas pieņemšana un piesavināšanās ir jēdzieni ar vienādu izpratni*”, laikam jau piešķirot tam ticamību, jo tas nebija par šķērsli tādas izpratnes un psihiskās attieksmes pret nodarījumu no policijas darbinieka puses atzīšanai par atbildību mīkstināšanu apstākli un soda mīkstināšanai, taču par to tāpat plašāk pētījuma sadaļā par sodu.

Tā kā valsts amatpersonas rīcību, pieņemot kukuli vai tā piedāvājumu, no subjektīvās puses var raksturot mantkārīgas tieksmes, apspriežams jautājums par kritērijiem kukuļņemšanas norobežošanai no dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas, kas izdarīta mantkārīgā nolūkā. Jāpiezīmē, ka pētījuma autores redzeslokā jau pirms šā apkopojuma veikšanas, apkopojot tiesu praksi krimināllietās, kurās personas apsūdzētas par KL 317., 318. un 319. pantā paredzētajiem noziegumiem, nonāca vairāki tiesas nolēmumi, kas aktualizēja jautājumu par to, kā norobežojami šajos Krimināllikuma pantos ietvertie dienesta ļaunprātības gadījumi, kas izdarīti mantkārīgā nolūkā, no kukuļņemšanas, kur tāpat pārliecinoši prevalē valsts amatpersonas vēlme iedzīvoties.

Lai mēģinātu noformulēt iepriekš minēto noziegumu nodalīšanas kritērijus, vispirms apspriežami daži prakses piemēri.

➤ Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2012. gada 15. oktobra spriedumu lietā Nr. K27-462-12/8, krimināllieta Nr. 11840003111, J. R. atzīts par vainīgu KL 318. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā.

No apsūdzības izriet, ka J.R. – Latvijas Republikas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Personu statusa kontroles departamenta direktors, tas ir, valsts amatpersona, – izmantojot savu dienesta stāvokli un apzinoties, ka par pretlikumīgo darbību izdarīšanu viņam tiek solīta atlīdzība naudas izteiksmē no izmeklēšanā nenoskaidrotas personas puses, ar savām darbībām veicināja piešķirt, apejot likumisko kārtību un normatīvo aktu prasības, un izsniegt vienā gadījumā Latvijas Republikas pilsoņa pasi Krievijas Federācijas pilsonim S. A., bet otrā gadījumā četriem Krievijas Republikas pilsoņiem – S. R., viņa sievai N. R. un viņu nepilngadīgajiem bērniem I. R. un S. R.

Abos gadījumos J. R. Latvijas Republikas pasu saņemšanai nepieciešamās darbības – iekļaut minēto personu datus Iedzīvotāju reģistra sistēmā, noformēt pases bez pašu personu klātbūtnes – uzdeva viņa pakļautībā esošajām darbiniecēm, bet no viņām saņemtās noformētās pases personīgi nodeva izmeklēšanā nenoskaidrotai personai.

Spriedumā, kurš taisīts vienošanās procesā, gan nekas nav atrodams arī par solītās atlīdzības naudas izteiksmē saņemšanu, vienīgi sprieduma 4. lpp. var lasīt, ka apsūdzētais viņam inkriminētās darbības, kas vērstas uz pasu sagatavošanu, izdarījis mantkārīgā nolūkā, tas ir, lai saņemtu kukuli.

➤ Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2011. gada 29. marta spriedumu lietā Nr. K29-269-11/11, krimināllieta Nr. 11819000410 E. T. tāpat atzīts par vainīgu KL 318. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, proti, ka viņš kā Konvoja bataljona kārtībnieks, pildīdams savus konvojēšanas pienākumus tiesas ēkā, ļaunprātīgi izmantoja dienesta stāvokļa radīto iespēju nepastarpinātam kontaktam ar apcietinātajām personām, par iepriekš solīto atlīdzību Ls 100 apmērā, tas ir, mantkārīgā nolūkā, ienāca kamerā un nodeva apcietinātajam M. H. iepakojumu ar priekšmetiem, kuri nav atļauti apcietināto aprītē: trim mobilajiem telefoniem, divām SIM kartēm, mobilā telefona lādētāju, divu mobilā telefona lādētāju detaļām, uzgriežņu atslēgu komplektu un saliekamo atslēgu komplektu. Lieta izskatīta, neveicot pierādījumu pārbaudi tiesas izmeklēšanā, tāpēc informācijas par to, vai solītā atlīdzība saņemta, spriedumā nav.

➤ No Daugavpils tiesas 2013. gada 16. oktobra sprieduma lietā Nr. K12-0520-13/14, krimināllieta Nr.12504000113, kas iztiesāta vienošanās procesā, izriet, ka A. R., Valsts robežsardzes nodaļas inspektors, vienojies ar izmeklēšanā nenoskaidrotu personu, vārdā Aleksandrs, par to, ka viņš par samaksu paziņos Aleksandram valsts robežsardzes ierobežotās pieejamības dienesta informāciju par robežsardzes kontrolposteņu darbību konkrētā vietā pie Latvijas Republikas un Baltkrievijas Republikas robežas nolūkā bez traucējumiem pārvietot no Baltkrievijas uz Latviju muitošanai pakļautās preces – tabakas izstrādājumus, apejot muitas kontroli. Nepieciešamās informācijas nodošanai A. R. no vīrieša, vārdā Aleksandrs, saņēma mobilo telefonu un SIM karti.

Pēc iepazīšanās ar dienesta uzdevumiem robežsargu norīkojumam, tā vidū ar informāciju par robežsardzes posteņu esamību un atrašanās laiku pie robežas attiecīgajā vietā, A. R. četras reizes paziņoja šo ierobežotās pieejamības dienesta informāciju izmeklēšanas gaitā nenoskaidrotajai personai, vārdā Aleksandrs, par ko četras reizes saņēma naudu pa 500 latiem, kopā Ls 2000. Izmantojot saņemto informāciju, tika izdarīta kontrabanda, pārnesot no Baltkrievijas Republikas Latvijas Republikas muitas teritorijā cigaretes ar Baltkrievijas akcīzes markām Ls 20 391,83 vērtībā.

Pat no visai skopās informācijas, ko nosaka krimināllietu izskatīšana vienošanās procesā un bez pierādījumu pārbaudes, secināms, ka visos iepriekš minētajos gadījumos ir runa par valsts amatpersonas prettiesisku rīcību, kura par materiālu labumu – naudu, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarījusi konkrētu nelikumīgu darbību gan labuma devēja, gan citu personu interesēs, līdz ar to apspriežams jautājums par kukuļņemšanas sastāva esamību vai neesamību.

Domājams, ka kriminālprocesā A. R. apsūdzībā par kukuļņemšanas faktu nevajadzētu būt nekādām šaubām, jo viņš, būdams valsts amatpersona, jau pirms nelikumīgu darbību izdarīšanas vienojās ar šo nenoskaidroto vīrieti, vārdā Aleksandrs, ka par to saņems materiālu labumu naudas izteiksmē, ko arī saņēma pēc pieprasītās informācijas nodošanas, izmantojot savu dienesta stāvokli. Atbilstoši aktuālajai kukuļņemšanas definīcijai tas būtu vērtējams kā kukulis–pateicība par šo jau izdarīto nelikumīgo darbību (KL 320. panta pirmā daļa), taču, tā kā nodarījums izdarīts līdz brīdim, kad stājās spēkā 2009. gada 11. novembra grozījumi Krimināllikumā, tas atbilstoši tā laika likuma redakcijai kvalificējams tāpat saskaņā ar KL 320. panta pirmo daļu.

Nedaudz sarežģītāks ir jautājums par J. R. un E. T. nodarījuma juridisko izvērtējumu, jo, pirmkārt, abos nolēmumos ir norāde, ka viņi, būdami valsts amatpersonas un izmantojot savu dienesta stāvokli, nelikumīgas darbības izdarījuši par iepriekš solīto atlīdzību naudas izteiksmē. Otrkārt, izpaliek arī tieša norāde par šādas atlīdzības saņemšanas akceptu vai naudas reālu saņemšanu, lai arī no lietas faktisko apstākļu izklāsta – tiesai norādot, ka J. R. tam inkriminētās darbības izdarījis, „apzinoties, ka par savu pretlikumīgo darbību izdarīšanu viņam tiek solīta atlīdzība naudas izteiksmē”, bet J. T. priekšmetus, kuri nav atļauti apcietināto aprītē, nodevis „par iepriekš solīto atlīdzību Ls 100 apmērā” – tāda piedāvājuma akceptu var izsecināt. Tādā gadījumā, konstatējot labuma pieņemšanas akceptu no apsūdzēto puses, kukuļņemšanas sastāvs veidojas arī gadījumā, ja labums pat reāli netiktu nodots.

Taču paliek jautājums par to, vai abos tiesu nolēmumos ietvertā norāde par iepriekš solīto atlīdzību naudas izteiksmē var tikt atzīta kā kukuļņemšanas objektīvās puses pazīme.

D. Mežuļa ieskatā, „*kukuļa solījuma pieņemšana jau aptver kukuļa piedāvājuma pieņemšanu, jo piedāvājums jāuzskata par agrāku stadiju nekā solījums*”, proti, „*par piedāvājumu uzskatāma vēl tikai priekšlikuma izteikšana par kukuļa došanas iespēju, kas var būt izteikta arī visai aptuvenā formā, bet kukuļa solīšana jau aptver konkrēta veida un apmēra kukuli.*”³

Piekrītot šādam viedoklim, analizējamajos gadījumos atkristu jebkādas šaubas par kukuļņemšanu, un, konstatējot, ka ar iepriekš minēto apsūdzēto nelikumīgajām darbībām radīts būtisks kaitējums, kas visos trijos tiesu nolēmumos ir pietiekami argumentēts, apspriežams jautājums par kukuļņemšanas kopības veidošanu ar dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu. Taču šādu neskaidru situāciju esamība norāda uz nepieciešamību teorētiskā līmenī izdiskutēt jautājumu par kukuļdošanas un kukuļņemšanas objektīvās puses pazīmēm un, iespējams, nepieciešamību atgriezties pie jautājuma par kukuļdošanas un kukuļņemšanas objektīvās puses papildināšanu ar norādi arī uz kukuļa solīšanu un solījuma pieņemšanu.

Jautājums par KL 320. un 318. pantā paredzēto noziegumu kopību šā pētījuma ietvaros nav bijis aktuāls, jo abi panti inkriminēti tikai vienā kriminālprocesā un tāda nodarījumu kvalifikācija atzīstama par pareizu.

➤ Ar Tukuma rajona tiesas 2012. gada 5. janvāra spriedumu lietā Nr. K37-0034/12, krimināllieta Nr. 11819005610, konstatēts, ka A. R., kura kā Valsts policijas inspektora pienākumos ietilpa organizēt tiesu lēmumu izpildi, kas saistīti ar administratīvā aresta izciešanu administratīvi sodītām personām, laika posmā no 2010. gada jūnija līdz 2010. gada novembra vidum ar pavēstēm uz policijas iecirkni izsauktajām 15 personām (vienas personas vietā ieradās māte) izskaidroja, ka viņām jāizcieš ar tiesas lēmumu piemērotais administratīvais sods – arests, kā arī izteica piedāvājumu samaksāt viņam kukuli, par to apsolut veikt darbības, lai šīs personas varētu izvairīties no administratīvā soda reālas izciešanas, kam šīs personas piekrita un nodeva A. R. pieprasītās summas, kopā 15 reizēs Ls 1150,42 apmērā. Norādītās

³ Mežulis, D. *Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie aspekti*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2003, 74.-75. lpp.

darbības kvalificētas saskaņā ar KL 320. panta trešo daļu kā kukuļa pieprasīšana un pieņemšana.

Kvalificējot A. R. nodarījumu saskaņā ar KL 318. panta otro daļu, norādīts, ka viņš mantkārīgā nolūkā izdarījis tīšas darbības, ļaunprātīgi izmantodams savu dienesta stāvokli: proti, par kukuli nodrošināja spriedumā minētajām personām iespēju izvairīties no tiesas piemērotā administratīvā soda – aresta – reālas izciešanas, sastādīdams un nosūtīdams tiesai izziņas par to, ka šīs personas noteiktā laika posmā sodu ir izcietušas. Tiesa atzina, ka A. R. *„ar savām prettiesiskajām darbībām radījis būtisku kaitējumu valsts varai un pārvaldības kārtībai, dodot iespēju administratīvi sodītām personām izvairīties no likumā noteiktā kārtībā piemērotā administratīvā soda – aresta – reālas izciešanas, graujot Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 22. pantā noteikto administratīvā soda mērķi, kas nosaka, ka administratīvais sods ir atbildības līdzeklis un tiek piemērots, lai personu, kura izdarījusi administratīvo pārkāpumu, audzinātu likumu ievērošanas un sadzīves noteikumu cienīšanas garā, kā arī lai tiklab tiesību pārkāpējs, kā arī citas personas neizdarītu jaunus pārkāpumus. Vienlaicīgi ar savām darbībām A. R. grāva valsts varas pārstāvja reputāciju un kā policijas darbinieks diskreditēja policijas autoritāti sabiedrībā.”*

A. R. nodarījuma kvalifikācija atbilst judikatūrā paustajam, ka *„Valsts amatpersonas darbības, kas saistītas ar kukuļņemšanu, ne katrā ganījumā satur arī Krimināllikuma 318. pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvu. Lai amatpersonas darbības vienlaicīgi kvalificētu arī pēc Krimināllikuma 318. panta pirmās vai otrās daļas, jābūt konstatētam, ka amatpersona par kukuli veikusi nelikumīgas darbības kukuļdevēja interesēs, ļaunprātīgi izmantot savu dienesta stāvokli.”*⁴

Plašāks skaidrojums rodams Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 1. marta lēmumā lietā Nr. SKK-7/2011, krimināllieta Nr. 16870001706, kur norādīts, ka noziedzīgā nodarījuma kvalifikācija saskaņā ar KL 320. un 318. pantu ir paredzēta tajos gadījumos, kad kukuļņēmēja darbību rezultātā ir iestājušās KL 318. pantā paredzētās sekas – būtisks kaitējums valsts varai vai pārvaldības kārtībai, vai ar likumu aizsargātām personas interesēm, kā arī par tām pašām darbībām, ja tās izraisījušas smagas sekas.

⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 30. novembra lēmums lietā Nr. SKK-673/2006, krimināllieta Nr. 11825000205.

Taču, atgriežoties pie jautājuma par kukuļņemšanas un valsts amatpersonas pieļautās dienesta stāvokļa ļaunprātīgas izmantošanas mantkārīgā nolūkā norobežošanu, diemžēl jāsecina, ka krimināltiesību teorijā šis jautājums nav risināts, vien atrodama norāde, ka no subjektīvās puses KL 320. pantā paredzētais noziegums var tikt izdarīts tikai ar tiešu nodomu,⁵ un ka attiecībā uz kukuļņemšanas motīviem nav svarīgi, vai valsts amatpersona kukuli pieņem ar vēlmi iedzīvoties vai arī kādu citu motīvu dēļ.⁶ Savukārt attiecībā uz dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu mantkārīgā nolūkā norādīts, ka „*mantkārīgs nolūks ir tad, ja vainīgā darbības ir saistītas ar cenšanos ar to gūt sev kādu materiālu labumu.*”⁷

Domājams, ka KL 320. pantā un 318. pantā paredzēto noziegumu norobežošanas pamatā varētu būt teorijā paustais un arī praksē aprobētais nosacījums, ka dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, kaut gan tā izdarīta mantkārīgu motīvu dēļ un radījusi materiālus zaudējumus, nav saistīta ar mantas iegūšanu savā īpašumā.⁸ Un, lai arī te minētais attiecināts uz dienesta ļaunprātības norobežošanu no mantas piesavināšanās, kad manta prettiesiski nonāk citas personas valdījumā vai tiek nodota citai personai, arī kukuļņemšanas gadījumā valsts amatpersona reāli pieņem labumu, kas domāts šai valsts amatpersonai vai kādai citai personai.

2.3. Kukuļņemšanas subjekts

Krimināllikuma 320. pantā ietvertā noziedzīgā nozieguma subjekts ir valsts amatpersona, par kādu saskaņā ar KL 316. panta pirmajā daļā noteikto uzskatāmi valsts varas pārstāvji, kā arī ikviena persona, kura pastāvīgi vai uz laiku izpilda valsts vai pašvaldības dienesta pienākumus, tai skaitā valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrībā, un kurai ir tiesības pieņemt lēmumus, kas saistoši citām personām, vai kurai ir tiesības veikt uzraudzības, kontroles, izmeklēšanas vai sodīšanas funkcijas vai rīkoties ar

⁵ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa*. Trešais papildinātais izdevums. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2009, 766. lpp.

⁶ Mežulis, D. *Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie aspekti*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2003, 79. lpp.

⁷ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa*. Trešais papildinātais izdevums. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2009, 752. lpp.

⁸ Turpat, 754. lpp.

publiskas personas vai tās kapitālsabiedrības mantu vai finanšu līdzekļiem (2014. gada 15. maija likuma redakcijā).⁹

Bez Krimināllikuma 316. panta, kurā dots valsts amatpersonas jēdziens krimināltiesību izpratnē, 2002. gada 25. aprīļa likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”¹⁰ 4. pantā noteikts, kādas personas atzīstamas par valsts amatpersonām. Piemēram, šā panta 25. punktā norādīts, ka valsts amatpersona ir Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādes un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersona ar speciālo dienesta pakāpi. Prasības valsts civildienesta ierēdnim noteiktas 2000. gada 7. septembra Valsts civildienesta likumā.¹¹ Savukārt valsts amatpersonas amata pienākumi tiek noteikti amata aprakstā.

Valsts amatpersonas jēdziena pareiza izpratne un tā nozīme noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijā izklāstīta vairākos Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta lēmumos,¹² kā arī pētījumos par tiesu praksi, izskatot noziedzīgos nodarījumos valsts institūciju dienestā,¹³ akcentējot, ka valsts amatpersonas statusa esamība vai neesamība ietekmē noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju. Tādēļ, izlemjot jautājumu par noziedzīga nodarījuma sastāva esamību kukuļņemšanā apsūdzētās personas nodarījumā, apsūdzībā nepieciešams pamatot apsūdzētā kā valsts amatpersonas statusu, norādot, 1) kādu valsts vai pašvaldības pienākumu apsūdzētais pildījis, 2) kādas pilnvaras viņam kā valsts amatpersonai bija piešķirtas un 3) saskaņā ar kādiem likumiem, citiem normatīvajiem aktiem vai uzliktu uzdevumu šīs tiesības un pilnvaras piešķirtas un pienākumi ir uzlikti.

Kā jau norādīts iepriekš, analizētajos prakses piemēros par kukuļņemšanu apsūdzētas 35 personas, no tām 16 policijas darbinieki, transportlīdzekļu tehniskās kontroles inspektori, darbinieki no Autotransporta inspekcijas, Ugunsdzēsības un

⁹ Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.105, 2014, 31. maijs.

¹⁰ Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr. 69, 2002, 9. maijs.

¹¹ Valsts civildienesta likums: Latvijas Republikas likums. *Latvijas Vēstnesis*, Nr.331/332, 2000, 22. sept.

¹² Skat., piemēram, Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 17. marta lēmumu lietā Nr. SKK-01-0162/06; 2008. gada 22. janvāra lēmumu lietā Nr. SKK-3/2008; 2008. gada 29. decembra lēmumu lietā Nr. SKK-699/08; 2011. gada 20. janvāra lēmumu lietā Nr. SKK-2/2011.

¹³ Skat. Noziedzīgi nodarījumi valsts institūciju dienestā: likums un prakse (2007). Pieejams: <http://www.at.tm.gov.lv/lv/nozares-politika/petijumi>; Tiesu prakse krimināllietās par valsts amatpersonu un uzņēmumu (uzņēmējsabiedrību) un organizāciju atbildīgo darbinieku izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem (2004) un Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 317. panta otrās daļas, 318. panta otrās daļas, 319. panta otrās daļas (2014). Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatūra/tiesu-prakses-apkopojumi/kriminaltiesibas>.

glābšanas dienesta, Muitas dienesta, Valsts robežkontroles dienesta, Valsts augu aizsardzības dienesta un citiem dienestiem, kā arī viena vidusskolas direktore.

Iepazīstoties ar tiesu nolēmumiem, secināms, ka valsts amatpersonas statusa pamatojums praksē sastopams visai reti, it īpaši tad, ja pie atbildības par kukuļņemšanu saukts policijas darbinieks. Lielākoties notiek aprobežošanās ar norādi, ka apsūdzētais noziedzīgo nodarījumu izdarījis, būdams valsts amatpersona un pildot savus dienesta pienākumus, kā tas, piemēram, norādīts tālākminētajā virknē krimināllietu Ceļu policijas darbinieku apsūdzībā kukuļņemšanā.

➤ Ogres rajona tiesas 2013. gada 6. novembra spriedums lietā Nr. K24-0342-13/2, krimināllieta Nr. 11819001613; Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2014. gada 4. marta spriedums lietā Nr. K27-25-14/8, krimināllieta Nr. 11819002010; Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2012. gada 5. janvāra spriedums lietā Nr. K28-0076-12/6, krimināllieta Nr. 11819004010; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas 2013. gada 9. maija spriedums lietā Nr. K30-0078-13/7, krimināllieta Nr. 11819002410 un 2013. gada 11. septembra spriedums lietā Nr. K30-0144-13/04, krimināllieta Nr. 11819001911; Rīgas rajona tiesas 2012. gada 12. septembra spriedums krimināllietā Nr. 11819001411 un 2013. gada 16. maija spriedums lietā Nr. K33-0043-13/11, krimināllieta Nr. 11819004210 u. c.

➤ Tā vienā no minētajiem nolēmumiem – Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2012. gada 5. janvāra spriedumā lietā Nr. K28-076-12/6, krimināllieta Nr. 11819004610, – pamatojot noziedzīgā nodarījuma kvalifikāciju, tiesa norādīja: *„nenoliedzami 2010. gada 3. augustā O.D. bija valsts amatpersona – Valsts policijas Rīgas reģiona pārvaldes Kārtības policijas pārvaldes Patruļpolicijas pārvaldes Ceļu policijas bataljona 9. rotas jaunākais inspektors un pildot savus dienesta pienākumus, atradās dienesta automašīnā [...] dislokācijas vietā[.]*.

➤ Salīdzinājumam Siguldas tiesas 2012. gada 6. janvāra spriedums lietā Nr. K35-160/11, krimināllieta Nr. 11819002411, kurā, apsūdzot V. Š. un atzīstot viņu par vainīgu KL 320. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā, norādīts, ka viņš tam inkriminēto noziegumu izdarījis, būdams Iekšlietu ministrijas sistēmas iestādes pārvaldes amatpersona ar speciālo dienesta pakāpi, atbilstoši KL 316. panta pirmajai daļai un pamatojoties uz 2002. gada 25. aprīļa likuma „Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā” 4. panta 25. punktā noteikto. Tāpat arī norādīts, ka V. Š. bija iepazīstināts ar „Amata aprakstu”, kur noteikti viņa amata pienākumi, pamatojoties uz kuru 5.1., 5.2., 5.10., 5.14., 5.17. punktu viņš sakarā ar likumu „Par policiju” un spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem veic pasākumus, lai novērstu un atklātu

noziedzumus un citus pārkāpumus, uzrauga ceļu satiksmi, pareizi kvalificē atklātos pārkāpumus un atbilstoši noformē administratīvos materiālus, veic transportlīdzekļa vadītāja pārbaudi iespējamās alkohola lietošanas noteikšanai, izmantojot portatīvos alkometrus, pilda Valsts policijas un dienesta darba gaitu reglamentējošo normatīvo aktu prasības, līdz ar to secinot, ka V. Š. pienākumos ietilpa transportlīdzekļu vadītāju pārbaūžu veikšana, pārkāpumu atklāšana un fiksēšana. Var piebilst, ka arī šī krimināllieta izskatīta vienošanās procesā.

Valsts amatpersonas statuss nav ticis pamatots arī vairākos tālāk nosauktajos kriminālprocesos, kuros pie atbildības saukti citas jomas darbinieki.

➤ Ludzas rajona tiesas 2013. gada 15.marta spriedumā lietā Nr. K22-0150/13, krimināllieta Nr. 15830022512 Muitas kontroles punkta vecākā muitas uzrauga I. K. apsūdzībā KL 320. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā un 2013. gada 18.oktobra spriedumā lietā Nr. K22-0176-13, krimināllieta Nr. 11823010412 robežkontroles darbinieka (amats nav norādīts – V. L.) N. Č. apsūdzībā KL 320. panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2013. gada spriedumā lietā Nr. K31-373-13, krimināllieta Nr. 1687000308 transportlīdzekļu tehniskās kontroles inspektoru D. P., I. Ņ. un K. S. apsūdzībā kukuļošanā; Rīgas rajona tiesas 2014. gada 26. februāra spriedumā lietā Nr. K33-0236-14/10, krimināllieta Nr. 1687000313 Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta inspektora I. M. apsūdzībā KL 320. panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā.

2.4. Kukuļņemšana kvalificētie sastāvi

Pētījumam iesniegtajos materiālos astoņiem apsūdzētajiem inkriminēta kukuļņemšana personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās un deviņām personām – kukuļa pieprasīšana. Četriem no šiem apsūdzētajiem inkriminētas abas šīs kvalificējošas pazīmes. KL 320. panta ceturtajā daļā paredzētās sevišķi kvalificējošās pazīmes – kukuļņemšanu izdarījusi organizēta grupa vai valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli, kā arī kukuļa izspiešana pētījumam iesniegtajos materiālos nav inkriminētas, lai arī vienā jau minētajā nolēmumā – Tukuma rajona tiesas 2012. gada 5. janvāra spriedumā krimināllietā Nr. 11819005610 attiecībā uz apsūdzēto A. R. – Valsts policijas iecirkņa inspektoru, domājams, kļūdaini norādīts, ka viņš ir bijis valsts amatpersona, kas ieņem atbildīgu stāvokli.

2.4.1. Kukuļņemšana personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās

Lai inkriminētu KL 320. panta trešajā daļā ietvertu kvalificējošo pazīmi – kukuļņemšanu personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās, ir jākonstatē, pirmkārt, ka kukuļņemšanu, proti, nozieguma objektīvo pusi vai tā daļu izpildījušas vismaz divas valsts amatpersonas, un, otrkārt, ka starp šīm valsts amatpersonām līdz kukuļa vai tā piedāvājuma pieņemšanai ir notikusi vienošanās par šādas darbības izdarīšanu.

Kā piemēru tam, ka šo apstākļu noskaidrošanai ir pievērsta vajadzīgā vērība, var minēt šādu nolēmumu.

➤ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2013. gada 4. janvāra spriedumu lietā Nr. K30-0095-13/16, krimināllieta Nr. 11819004710, ar kuru Patruļpolicijas bataljona kārtībnieki A. B. un V. B. atzīti par vainīgiem KL 320. panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā. Spriedumā pamatots gan abu apsūdzēto valsts amatpersonas statuss, gan arī iepriekšējās vienošanās fakts par kukuļņemšanu pēc N. H. vadītās automašīnas apturēšanas, ko izdarīja A. B. pēc neatļauta kreisā pagrieziena manevra, kas pamatots, balstoties uz lietas faktisko apstākļu analīzi.

Spriedumā konstatēts, ka pēc tam, kad N. H. lūgusi A. B. viņu bargi nesodīt un pēc viņa uzvedības sapratusi, ka viņš vēlas saņemt kukuli, N. H. parādījusi A. B. 20 latu naudas banknoti. A. B. aizgāja līdz dienesta automašīnai, kurā sēdēja V. B., un pēc apspriešanās ar viņu atgriezās pie N. H. automašīnas un lūdza sekot policijas dienesta automašīnai. Pēc apstāšanās pie spēļu zāles „Fenikss” V. B. iegāja ēkā un samainīja 20 latu banknoti sīkākās nominālvērtībās, lai varētu N. H. „izdot atlikumu” no kukuļa, tad piegāja pie N. H., atdeva viņai automašīnas reģistrācijas apliecību un vadītāja apliecību, ko pēc apturēšanas bija paņēmis A. B., kā arī „atlikumu” – 10 latus, bet no N. H. saņēma papīrā ievīstītu kukuli – banknoti Ls 20 vērtībā.

Izvērtējot lietas faktiskos apstākļus, tiesa secināja, ka vienošanās starp A. B. un V. B. notika, kad A. B. atgriezās pie policijas automašīnas un darīja zināmu V. B., ka N. H. piedāvā naudu, kad apsūdzētie vienojās, ka no piedāvātajiem 20 latiem 10 lati ir jāatdod viņai atpakaļ, kas izskaidrojams ar to, ka N. H. nebūtu ieinteresēta kā kukuli atdot 20 latus, jo tāda summa atbilstu naudas soda apmēram par pieļauto administratīvo pārkāpumu, par ko liecina turpmākās saskaņotās darbības – A. B. uzaicinājums N. H. braukt līdz spēļu zālei, V. B. izdarītā naudas samainīšana un 10 latu izdošana N. H. no saņemtajiem 20 latiem.

➤ Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2014. gada 4. marta spriedumu lietā Nr. K27-25-14/8, krimināllieta Nr. 11819002010 ar vainīgiem kukuļņemšanā personu

grupā pēc iepriekšējas vienošanās atzīti arī V. K. un A. G. Tiesa konstatēja, ka apsūdzētie – Ceļu policijas jaunākie inspektori – par Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpšanu apturēja N. B. vadīto automašīnu. Pie N. B. vadītās automašīnas piegāja A.G., stādījās priekšā, pieprasīja vadītāja apliecību un automašīnas tehnisko pasi, kā arī veica N. B. alkohola ietekmes pārbaudi, konstatējot alkohola reibumu 1,45 promiles. Tad A. G. palūdza N. B. doties uz dienesta automašīnu, kurai tuvumā atradās V. K., dienesta automašīnā veica atkārtotu alkohola ietekmes pārbaudi un paziņoja, ka pārbaudes rezultāts ir identisks sākotnējam.

Veikto alkohola ietekmes pārbaudi laikā V. K., rīkodamies saskaņoti ar A. G., sarunājoties ar N. B. pieprasīja viņam kukuli Ls 400 apmērā par pieļautā pārkāpuma nenoformēšanu. Tā kā N.B. līdzī bija tikai Ls 300, V. K. un A. G. vienojās par kukuļa Ls 300 pieņemšanu no N.B. Tālāk A. G., nesastādījis administratīvā pārkāpuma protokolu, atļāva N. B. doties atpakaļ uz savu automašīnu, kur pie viņa pienāca V. K. un iedeva tukšu cigarešu paciņu, lai N. B. tajā ieliktu kukulim paredzēto naudu. Minētajā cigarešu paciņā N. B. ielika Ls 280 un atdeva to atpakaļ V. K.

Nav pamata apstrīdēt abu minēto apsūdzēto nodarījuma kvalifikāciju, par ko varētu liecināt viņu saskaņotās darbības, tomēr jānorāda, ka, tā kā lieta izskatīta vienošanās procesā un spriedumā lietas apstākļi plašāk nav izklāstīti, nav arī fiksēts šis iepriekšējās vienošanās fakts par kukuļa pieprasīšanu no N. B., kam ir būtiska nozīme, inkriminējot šīs abas kvalificējošās pazīmes – gan kukuļņemšanu personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās, gan kukuļa pieprasīšanu.

Analizējamās kvalificējošās pazīmes sakarībā nepieciešams minēt arī krimināllietu T. K., I. N. un A. E. apsūdzībā.

➤ No Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2011. gada 10. marta sprieduma lietā Nr. K32-0256-11/8, krimināllieta Nr. 11840001910, kas izskatīta vienošanās procesā, izriet, ka Valsts augu aizsardzības dienesta Rīgas reģiona vadītāja T.K. vienojās ar SIA „X” īpašnieku V. F. par fitosanitāro sertifikātu izsniegšanu paātrinātā kārtībā, par to dodot Ls 20 par katru nosūtāmo ziedu kravu, kam nepieciešams šāds sertifikāts. 2010. gada 7. jūnijā T. K. pieņēma no V. F. kukuli Ls 100 apmērā par laika posmā no 2010. gada 1. jūnija līdz 6. jūnijam iepriekš izsniegtajiem fitosanitārajiem sertifikātiem, apzinoties, ka viņas pakļautībā esošās Valsts augu aizsardzības dienesta inspektors I. N. un A. E. nebija veikušas normatīvajos aktos noteiktā kārtībā veicamo fitosanitāro kontroli, nelikumīgi izgatavojušas un izsniegušas fitosanitāros sertifikātus, kas apliecina augu, augu produktu un ar tiem saskarsme nonākušo priekšmetu atbilstību ievērojams fitosanitārajām prasībām un ir pamats ievēšanai Krievijas Federācijā.

Saņemtās naudas daļu T. K. izmantoja savām vajadzībām, bet daļu nodeva minētajām inspektorēm.

Atkārtoti T. K. no V. F. pieņēma kukuli Ls 40 apmērā 2010. gada 14. jūnijā par laika posmā no 2010. gada 7. jūnija līdz 13. jūnijam iepriekš izdotajiem fitosanitārajiem sertifikātiem, kurus, tāpat neveicot fitosanitāro kontroli, bija izgatavojušas un izsniegušas I. N. un A. E., kukuļa daļu arī šoreiz nododot šīm inspektorēm. T. K. nodarījums kvalificēts saskaņā ar KL 320. panta trešo daļu kā kukuļņemšana, kas izdarīta atkārtoti.

I. N. un A. E. darbības kvalificētas saskaņā ar KL 319. panta otro daļu un 327. panta otro daļu, apsūdzot valsts amatpersonas bezdarbībā, kā arī dokumentu viltošanā un viltoto dokumentu izsniegšanā, kas izdarīts mantkārīgā nolūkā. No apsūdzības izriet, ka abas inspektore, iepriekš zinādama, ka T. K. kā atlīdzību par nelikumīgu fitosanitāro sertifikātu izsniegšanu paātrinātā kārtībā izsniegs attiecīgu naudas summas daļu no V. F. dotā kukuļa par fitosanitārā sertifikāta noformēšanu, neveica prasīto ziedu pārbaudi, bet sastādīja viltotus pārbaudes aktus un izsniedza viltotus fitosanitāros sertifikātus, kā rezultātā Krievijas Federācijā tika ievestas nepārbaudītas griezto ziedu kravas. Pamatojot KL 319. pantā ietvertu būtisko kaitējumu, cita starpā norādīts, ka ar savu noziedzīgo rīcību I. N. un A. E. veicinājušas kukuļdošanu minētajā iestādē.

Diemžēl arī šajā gadījumā spriedumā pietrūkst nepieciešamās informācijas, lai pārlicinoši norobežotu valsts amatpersonas bezdarbību, kas izdarīta mantkārīgā nolūkā, no kukuļņemšanas labuma pieņemšanas par nelikumīgu bezdarbības aktu kukuļa devēja interesēs. Taču no I. N. un A. E. apsūdzības nepārprotami izriet, ka viņas jau iepriekš, pirms savu dienesta pienākumu apzinātas nepildīšanas, zināja, ka T. K. saņems kukuli no V. F. un daļu no kukuļa izsniegs viņām. Tas savukārt norāda, ka T. K., pirmkārt, bija sev pakļautās inspektore informējusi par vienošanos ar V. F. par kukuli paātrinātā kārtībā izsniegt fitosanitāros sertifikātus, un, otrkārt, bija solījusi daļu no kukuļa nodot viņām par šādu sertifikātu sagatavošanu un izsniegšanu, kas arī ietilpa šo inspektoru dienesta pienākumos. Trūkst gan informācijas par to, vai tika apspriests arī veids, kā nodrošināt šādu paātrinātu kukuļdevēja interešu apmierināšanu, proti, par fitosanitārās kontroles neveikšanu vispār un viltotu sertifikātu izgatavošanu un izsniegšanu, kas gan paliek ārpus KL 320. pantā paredzētā kukuļņemšanas sastāva, taču papildus apstiprinātu personu iepriekšējo vienošanos.

Tādējādi pat pēc esošās informācijas analīzes rodas šaubas par šajā kriminālprocesā apsūdzēto personu nodarījuma juridisko izvērtējumu. Ja trīs valsts amatpersonas iepriekš vienojas par kukuli apmierināt tā devēja intereses, izmantojot savu dienesta stāvokli, apspriežams jautājums par kukuļņemšanu, kas izdarīta personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās. Apstāklim, vai „dienesta nodarījums jāizdara, vai to ir izdarījušas viena vai vairākas amatpersonas, nav nozīmes”,¹⁴ kā tas bija arī šajā gadījumā, kad par kukuli ar V. F. vienojās T. K., bet viltotus sertifikātus, izmantodamas savu dienesta stāvokli, izgatavoja un viņam izsniedza I. N. un A. E. Un vēl – iespējams, kas tas bija kļūdaini, taču spriedumā norādīts, ka tiesa izskata krimināllietu A. E. apsūdzībā arī saskaņā ar KL 320. panta trešo daļu, taču sprieduma tekstā šāds kvalifikācijas risinājums gan neparādās.

2.4.2. Kukuļa pieprasīšana

Atbilstoši krimināltiesību teorijā¹⁵ un judikatūrā¹⁶ nostiprinātajam, kukuļa pieprasīšanas gadījumā valsts amatpersona ierosina dot kukuli par nelikumīgu darbību izdarīšanu vai likumīgu darbību neizdarīšanu kukuļdevēja vai kādas citas personas interesēs. Kukuļa pieprasīšana var izpausties kā jebkādā veidā pausts valsts amatpersonas uzaicinājums personai dot kukuli par tai vēlamu darbību vai bezdarbību. Pētījuma materiālos sešos gadījumos no deviņiem kukulis tika pieprasīts par likumīgas darbības neizdarīšanu un divos – par nelikumīgas darbības izdarīšanu. Par vienu kukuļa pieprasīšanas gadījumu nepieciešama plašāka analīze turpmākajā satura izklāstā.

Attiecībā par veidu, kā valsts amatpersona analizētajos materiālos kukuli pieprasījusi, var secināt, ka tas izpaudies vai nu kā mutisks uzaicinājums samaksāt, vai arī persona to sapratusi no valsts amatpersonas uzvedības un rīcības, kad situācija nav nemaz tik viennozīmīga.

➤ Tā ar Rīgas rajona tiesas 2012. gada 12. septembra spriedumu krimināllietā Nr. 11819001411 V. G. atzīts par vainīgu KL 320. panta trešajā daļā paredzētās

¹⁴ Mežulis, D. *Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2003, 83. lpp.

¹⁵ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa*. Trešais papildinātais izdevums. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2009, 764. lpp.

¹⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta krimināllietu departamenta 2011. gada 1. marta lēmums lietā Nr. SKK-7/2011, krimināllietā Nr.16870001706.

kukuļņemšanas izdarīšanā, proti, kukuļa pieprasīšanā. No tiesas konstatētā izriet, ka V.G. pēc N. K. vadītās automašīnas apturēšanas paskaidroja, ka tas pārsniedzis atļauto braukšanas ātrumu.

Kad N. K., mēģinot vienoties ar V. G. par pārkāpuma nefiksēšanu, paskaidroja, ka viņam līdzī ir 20 latu, apsūdzētais sāka skaidrot, ka par ātruma pārsniegšanu paredzētais sods ir sākot no 80 latiem, „*liekot saprast, ka Ls 20 nav pietiekoša summa, vilcināja laiku, tādā veidā nepildīja dienesta pienākumus, neveica darbības automašīnas „Mitsubishi” vadītāja administratīvā pārkāpuma fiksēšanai – administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanai, tādējādi liekot saprast, ka ir iespēja nefiksēt šo pārkāpumu par atlīdzību, tas ir, pieprasīja kukuli.*” Uz N. K. jautājumu par tuvāko bankomātu V.G. norādīja uz veikalu „IKY”, pēc tam atdeva N. K. dokumentus, kas būtu nepieciešami administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanai. Izņēmis no bankomāta naudu, N. K. Ls 40 pēc V.G. norādījuma ielika dienesta automašīnas priekšējo pasažieru puses durvju kabatā, pēc tā viņam tika atļauts turpināt ceļu.

➤ Otrs piemērs. No Ogres rajona tiesas 2013. gada 6. novembra sprieduma lietā Nr. K24-0342-13/2, krimināllieta Nr. 11819001613 redzams, ka apsūdzētais A. G. pēc M. G. vadītās automašīnas apturēšanas paskaidroja izdarītā pārkāpuma būtību un par to paredzēto sodu. Kad M. G. vaicājis A. G., vai var jautājumu par izdarīto pārkāpumu atrisināt uz vietas un piedāvāja viņam Ls 30, A. G. šo naudas summu nepieņēma, likdams saprast, ka šāda summa par izdarīto administratīvo pārkāpumu ir par mazu. Pēc tam M. G. piedāvāja Ls 35, bet A. G. arī šo naudas summu nepieņēma, sarunā likdams noprast, ka šāda naudas summa nav adekvāta par izdarīto pārkāpumu, kā arī negāja uz dienesta automašīnu administratīvā pārkāpuma protokola noformēšanai, bet stāvēja pie M. G. automašīnas un sarunājās ar viņu, „*tādējādi apzināti pieprasot no M. G. kukuli, lai netiktu sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols.*”

M. G., sapratis, ka A. G. pieprasa no viņa kukuli, lielāku par piedāvātajiem Ls 35, izņēma no naudas maka Ls 50 un iedeva tos A. G., kurš atdeva M. G. vadītāja apliecību un ļāva braukt prom, nesastādījis administratīvā pārkāpuma protokolu un neveicis citus viņam uzliktos pienākumus. A. G. nodarījums tāpat kvalificēts saskaņā ar KL 320.panta trešo daļu kā kukuļa pieprasīšana.

Analizējot šajos tiesas nolēmumos pausto, kas satur vien apsūdzības izklāstu, jo pirmā krimināllieta izskatīta, neizdarot pierādījumu pārbaudi tiesas izmeklēšanā, bet otrā – vienošanās procesā, rodas zināmas šaubas par šīs kvalificējošās pazīmes inkriminēšanas pamatotību jau tāpēc vien, ka kukuli – naudu par administratīvā pārkāpuma nefiksēšanu – piedāvāja apturēto transportlīdzekļu vadītāji, viens no tiem – operatīvā eksperimenta ietvaros, piedāvādami pat konkrētas summas. Tālākais jau ir

valsts amatpersonas vēlme saņemt lielāku naudas summu nekā piedāvāto, kas arī noslēdzās ar abu pušu vienošanos. Domājams, situācija izskatītos citādi, ja apsūdzētie pēc transportlīdzekļu apturēšanas un paziņošanas par pieļautajiem Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem par attiecīgo samaksu būtu piedāvājuši neveikt pārkāpumu fiksēšanu administratīvā pārkāpuma protokolā, taču tāda valsts amatpersonas iniciatīva šajos tiesu nolēmumos nav fiksēta.

Kā apstiprinājumu tam, ka kukuļa pieprasīšanas gadījumā koruptīvā akta iniciatore ir pati valsts amatpersona var minēt nākamo piemēru.

➤ Tukuma rajona tiesas 2012. gada 5. janvāra spriedumā lietā Nr. K37-0034/12, krimināllieta Nr. 11819005610 konstatēts, ka A. R., Kārtības policijas nodaļas inspektors, kura tiešajos pienākumos ietilpa organizēt tiesu lēmumu izpildi, kas saistīti ar administratīvā aresta izciešanu administratīvi sodītām personām, kopumā 15 personām, pēc to uzaicinājuma ar pavēsti ierasties policijas iecirknī izskaidrojis, ka tām jāizcieš ar tiesas lēmumu piespriests administratīvais sods – arests, un izteica piedāvājumu samaksāt viņam kukuli – noteiktu naudas summu, par to apsolot veikt nelikumīgas darbības, lai personas varētu izvairīties no administratīvā soda reālas izciešanas. Pēc kukuļa saņemšanas A. R. nosūtīja attiecīgajai tiesai izziņu, ka persona noteiktā laika posmā izcietusi administratīvo arestu.

Kā jau minēts iepriekš, viens no tiesu nolēmumiem saistībā ar kukuļa pieprasīšanu būtu apspriežams īpaši.

➤ Runa ir par Preiļu rajona tiesas 2013. gada 29. maija spriedumu krimināllietā Nr. 16870002812 M. S. apsūdzībā KL 320. panta trešajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā. Prokurors un apsūdzētā noslēguši vienošanos par vainas atzīšanu un soda piemērošanu, krimināllieta izskatīta rakstveida procesā.

Tiesa konstatēja, ka M. S., vidusskolas direktore, 2008. gada 23. oktobrī noslēdza līgumu ar SIA „X” par vidusskolas telpu iznomāšanu SIA „X” kafejnīcas vajadzībām, par ko SIA līdz katra mēneša 15. datumam bija jānomaksā nomas maksa, pārskaitot to uz vidusskolas bankas kontu. Pēc līguma noslēgšanas, līdz 2008. gada beigām, precīzāk nenoskaidrotā laikā, M. S. vienojās ar SIA „X” pārstāvi V. P., ka viņš maksās apsūdzētajai katru mēnesi Ls 20 skaidrā naudā par to, ka viņa, izmantodama savu dienesta stāvokli, nodrošinās labvēlīgu attieksmi no vidusskolas puses pret SIA „X”, pirms laika nelauzīs noslēgto telpu nomas līgumu un nodrošinās, ka telpu nomas līgums ar SIA „X” tiks pārslēgts arī uz nākošo mācību gadu.

Saskaņā ar šo vienošanos M. S. ar novada domes atļauju turpināja iznomāt telpas SIA „X”, katru mācību gadu slēdzot jaunu līgumu, par ko no V. P. 2008./2009. un

2009./2010. mācību gadā katru mēnesi saņēma Ls 20, 2010./2011. un 2011./2012. mācību gadā – Ls 40 ik mēnesi, bet par 2012./2013. mācību gadu tika panākta vienošanās, ka V. P. maksās apsūdzētajai Ls 50 mēnesī. Izvērtējot šīs M. S. darbības, tika atzīts, ka viņa pieņēma kukuli no SIA „X” par jau izdarītajām darbībām SIA interesēs, izmantodama savu dienesta stāvokli.

Tā kā V. P., neskatoties uz iepriekš minēto vienošanos ar M. S., līdz 2012. gada 30.novembrim nebija nodevis viņai naudu jeb kukuli par 2012. gada septembri, oktobri un novembri, 1. decembrī apsūdzētā pieprasīja nodot viņai naudu par jau izdarītu darbību SIA interesēs, proti, par telpu nomas līguma atkārtotu noslēgšanu un par šā līguma nelaušanu pirms līgumā noteiktā termiņa. Kad V. P. pateica, ka viņam ir tikai 40 lati, M. S. piekrita tos paņemt, vienojoties, ka atlikušo summu V. P. nodos 4. un 11. decembrī.

Kad 4. decembrī V. P. norunātajā laikā neieradās, M. S. viņam piezvanīja un pieprasīja, lai viņš naudu nodod 7. decembrī, par ko telefoniski šajā datumā viņam atgādināja. Pēc tam, kad V. P. arī šoreiz pateica, ka viņam naudas nav, M. S. pateica, ka nauda viņai vajadzīga 10. vai 11. decembrī, kā arī brīdināja, ka, ja V. P. naudu viņai nenodos, līgums ar SIA „X” par vidusskolas telpu nomu kafejnīcas ierīkošanai tiks lauzts. 2012. gada 11. decembrī M. S. atkal piezvanīja V. P., lai noskaidrotu, kad V. P. ieradīsies pie viņas, un viņi telefoniski vienojās par 12. decembrī, kad V. P. pēc ierašanās apsūdzētajai par jau izdarītu likumīgu darbību SIA „X” interesēs nodeva viņai pieprasīto summu Ls 100 apmērā. M. S. nodarījums attiecībā uz šiem Ls 140 tika kvalificēts kā kukuļa pieprasīšana.

Vēlreiz atgriežoties pie kukuļa pieprasīšanas pazīmēm, jānorāda, ka kukulis tiek pieprasīts par nelikumīgas darbības izdarīšanu vai likumīgas darbības neizdarīšanu, taču šajā gadījumā saskaņā ar apsūdzību M. S. kukuli pieprasīja par jau izdarītu likumīgu darbību SIA „X” interesēs – telpas nomas līguma noslēgšanu un par to, ka līgums netiks lauzts pirms līgumā noteiktā termiņa, jo kādi šķēršļi atkārtotai līguma noslēgšanai vai nosacījumi, kas būtu par pamatu nomas līguma laušanai pirms tajā norādītā termiņa, spriedumā arī nav minēti.

Savukārt kukuļa pieprasīšana par likumīgu darbību izdarīšanu, kā arī pieprasīšana, kas saistīta ar draudiem kaitēt personas likumīgajām interesēm, bet abi šie nosacījumi spriedumā konstatēti, saskaņā ar KL 324. panta otrajā daļā skaidroto veido kukuļa izspiešanas pazīmes.

3. Kukuļdošanas kvalifikācija

Pētījuma gaitā analizēts 51 tiesu nolēmums, ar kuriem pie atbildības par kukuļdošanu sauktas 55 personas – 50 apsūdzētajiem inkriminēta KL 323. panta pirmā daļa, no tiem 18 personas apsūdzētas par kukuļdošanas mēģinājumu, 4 apsūdzētajiem inkriminēta KL 323. panta otrā daļa (kukuļdošana personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās), vienai personai inkriminēta kukuļdošanas atbalstīšana.

No 51 krimināllietas 37 izskatītas, neveicot pierādījumu pārbaudi tiesas izmeklēšanā, un 10 krimināllietas izskatītas vienošanās procesā.

Ar kukuļdošanu KL 323. panta izpratnē saprot materiālu ērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu nodošanu vai piedāvāšanu personiski vai ar starpnieku valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, izdarītu vai neizdarītu kādu darbību kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, neatkarīgi no tā, vai nodotais vai piedāvātais kukulis domāts šai amatpersonai vai jebkurai citai personai.

Būtiski atzīmēt, ka ar 2012. gada 13. decembra likumu izdarītajiem grozījumiem Krimināllikumā no KL 323. panta pirmās daļas dispozīcijas attiecībā uz kukuļa piedāvājumu izslēgts norādījums „ja piedāvājums pieņemts”, kam var būt svarīga nozīme pie jautājuma izlemšanas par brīdi, ar kuru kukuļdošana ir atzīstama par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu (turpmāk arī noziegumu, atbilstoši KL 7. pantā dotajai noziedzīgo nodarījumu klasifikācijai).

Pēc pētījumam iesniegto tiesas nolēmumu analīzes secināms, ka kukuļdošanas kvalifikācijā identificējami divi problēmjautājumi: pirmkārt, kukuļdošanas objektīvo pusi veidojošo darbību pareiza noteikšana, un, otrkārt, izdarītā nozieguma atzīšana par pabeigtu kukuļdošanu vai par kukuļdošanas mēģinājumu.

Kā jau minēts, kukuļdošanas objektīvā puse var izpausties divējādi – vai nu kā kukuļa priekšmeta nodošana valsts amatpersonai, vai arī kā kukuļa piedāvāšana. Iespējama arī situācija, kad personas nodarījumā konstatējama gan kukuļa piedāvāšana, gan tā vēlāka nodošana. Tā kā analizētajos materiālos objektīvās puses apraksts ir visai daudzveidīgs, iesākumam neliels ieskats apsūdzības formulējumā, kas vēlāk tiks izmantots, aplūkojot arī jautājumu par kukuļdošanas pabeigšanas brīdi.

Pirmkārt, izdalāmi tie tiesas nolēmumi, kuros ietverta tieša norāde uz kukuļa priekšmeta nodošanu valsts amatpersonai par kādas darbības izdarīšanu kukuļdevēja vai citas personas interesēs.

➤ Kā piemērs minams Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas 2014. gada 10. septembra spriedums lietā Nr. K31-416-14/7, krimināllieta Nr. 11820000212 A. M., D. K. un R. Š. apsūdzībā kukuļdošanā personu grupā. Tiesa konstatēja, ka apsūdzētie vienojās nodot kukuli Valsts robežsardzes Rīgas pārvaldes lidostas „Rīga” robežkontroles punkta inspektorei A. J., lai viņa, izmantodama savu dienesta stāvokli, iespiestu spiedoga nospiedumu uz S. N. vārda reģistrētajā Ukrainas pilsoņa pasē, tādējādi nepamatoti apliecinot šīs personas iebraukšanu Latvijā un pases lietotājam nelikumīgi atverot vīzu iebraukšanai Latvijas Republikā.

Saskaņā ar iepriekšējo vienošanos un lomu sadali A. M. minēto Ukrainas pasi un naudu 490,80 eiro nodeva D. K., kurš savukārt pasi un samainīto naudu Ls 345 nodeva R. Š., kura sazvanījās ar A. J. un pie tikšanās nodeva viņai pasi. A. J., rīkojoties speciālā izmeklēšanas eksperimenta ietvaros, iespieda šajā pasē spiedoga nospiedumu, kas apliecināja S. N. iebraukšanu Latvijā, un atdeva pasi R. Š., saņemot pretī Ls 345. R.Š. pasi atdeva A. M. un D. K., kuriem pase bija jānogādā tās lietotājam Itālijā.

Virknē tiesas nolēmumu, kvalificējot nodarījumu kā kukuļa nodošanu valsts amatpersonai, tiesas konstatētajā norādīts, ka apsūdzētais piedāvāja un nodeva kukuli, visai bieži gan neatklājot, kā šis piedāvājums izpaudies un kāda bijusi valsts amatpersonas atbildes reakcija uz šādu piedāvājumu.

➤ Tā no Ludzas rajona tiesas 2013. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. K22-0196/13, krimināllieta Nr. 11823003913, vien redzams, ka I. O. piedāvāja un nodeva kukuli – 10 eiro papīra banknoti, kura bija ievietota polietilēna kabatiņā un saliekta uz pusēm, lai netiktu sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols.

➤ Kā variants minama situācija, kad valsts amatpersona no kukuļa piedāvājuma atteikusies un kukuļdevējs to nolīcis kaut kur valsts amatpersonai pieejamā vietā, kas tāpat vērtēts kā kukuļa nodošana. Tāds gadījums, piemēram, fiksēts Ludzas rajona tiesas 2014. gada 9. jūlija spriedumā lietā Nr. K22-0185-14, krimināllieta Nr. 112900029214, konstatējot, ka D. M., lai novērstu administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanu, piedāvāja kukuli – 20 ASV dolāru, ko policijas darbinieks nepieņēma. Tad apsūdzētais šo naudu ielika diplomātā, kas atradās policijas dienesta automašīnā.

Otrkārt, norādāmi tiesu nolēmumi, kuros darbības, kas līdzīgas iepriekšējā piemērā aprakstītajām, jau kvalificētas kā kukuļa piedāvāšana vai pat kā kukuļa piedāvāšanas mēģinājums.

➤ Kā kukuļa piedāvāšana ar Jelgavas tiesas 2014. gada 7. maija spriedumu lietā Nr. K15-023314/10, krimināllieta Nr. 11200037713, kvalificēts V. B. nodarījums, kurš nolūkā izvairīties no administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas no maka izņēma 30 latus un caur atvērtām priekšējām automašīnas pasažiera puses durvīm ielika naudu dienesta automašīnā uz grīdas zem gumijas paklāja;

➤ N. S., kurš piegāja pie operatīvā transportlīdzekļa un ar mērķi panākt, lai netiktu sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols, aizlika policijas darbiniekam aiz formas tērpa atstarojošās vestes 125 eiro, apsūdzēts un ar Talsu rajona tiesas 2014. gada 18. marta spriedumu lietā Nr. K36-0125-14, krimināllieta Nr.11380012714, atzīts par vainīgu mēģinājumā piedāvāt kukuli.

Tālāk, aplūkojot jautājumu par brīdi, ar kuru kukuļa piedāvāšana uzskatāma par pabeigtu noziegumu, tas saistāms ar jau minētajiem grozījumiem, ar kuriem no KL 323. panta pirmās daļas dispozīcijas izslēgta norāde par kukuļa piedāvājuma pieņemšanu no valsts amatpersonas puses.

Ja kukulis piedāvāts laikā līdz 2013. gada 1. aprīlim, kad bija spēkā iepriekšējā KL 323. panta pirmās daļas redakcija, nodarījums bija kvalificējams kā pabeigts noziegums tad, ja kukuļa piedāvājums no valsts amatpersonas tika akceptēts,¹⁷ ņemot vērā dispozīcijā ietverto norādi „ja piedāvājums pieņemts”. Šāds kvalifikācijas risinājums ir nostiprināts arī judikatūrā, piemēram, piemēram, 2006. gada 23. oktobra lēmumā lietā Nr. SKK-615/2006 Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamentam norādot: „*Krimināllikuma 323. panta pirmajā daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums uzskatāms par pabeigtu, ja kukulis ir pieņemts. Ja piedāvātais kukulis nav ticis pieņemts, personas darbības pareizi kvalificējas kā kukuļdošanas mēģinājums.*”

Šāda nodarījuma juridiskā izvērtējuma pamatotība izriet no krimināltiesību teorijā nostiprinātā, ka, formulējot Krimināllikuma Sevišķās daļas normas, likumdevējs pantu

¹⁷ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa*. Trešais papildinātais izdevums. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2009, 770. lpp.

dispozīcijās ietver pabeigta noziedzīga nodarījuma sastāvu, un līdz ar to norāde „ja piedāvājums pieņemts” jāvērtē kā pabeigtas kukuļdošanas pazīme, nevis kā kriminālatbildības nosacījums, kas nepieciešams, lai veidotos kukuļdošanas sastāvs, kā par to savā laikā bija pausts viedoklis, ka „*par kukuļa piedāvāšanu, ja kukulis nav pieņemts, kriminālatbildība neiestājas.*”¹⁸

Atšķirīgs nodarījuma kvalifikācijas risinājums veidojas, ņemot vērā KL 323. panta pirmās daļas aktuālo redakciju. Likumdevējs, nosakot atbildību par kukuļa piedāvāšanu un nesaistot to ar piedāvājuma pieņemšanu no valsts amatpersonas puses, faktiski ir „*paredzējis atbildību par citas personas ietekmēšanu uz noteiktu rīcību*”, proti, par darbību, kas virzīta uz valsts amatpersonas gribas ietekmēšanu, lai tā izdarītu noziedzīgu nodarījumu, proti, kukuļņemšanu. Pēc būtības tas vērtējams kā atsevišķs uzskūšanās gadījums, ko likumdevējs īpaši paredzējis KL 323. panta pirmajā daļā, līdz ar to atzīstot kā patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu.

Tā kā šāda aicinājuma pieņemt kukuli sastāvs ir formāls, tas ir pabeigts ar darbības – aicinājuma pieņemt kukuli – izteikšanas brīdi neatkarīgi no tā, vai uzskūdītais – valsts amatpersona – ir „*pakļāvusies uzskūdītāja ietekmei, t. i., izdarījusi vai nav izdarījusi noziedzīgo nodarījumu*”,¹⁹ šajā gadījumā kukuļņemšanu.

Jāpiezīmē, ka tieši kā pabeigta kukuļdošana arī kvalificēti tie 11 nodarījumi, kas izdarīti pēc 2013. gada 1. aprīļa un izpaudušies kā kukuļa naudas izteiksmē piedāvāšana valsts amatpersonām – policijas darbiniekiem – nolūkā panākt administratīvā pārkāpuma protokola nesastādīšanu par izdarītajiem Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumiem. Lai arī nodarījuma kvalifikācijai šajā gadījumā nav būtiski, vai piedāvājums pieņemts vai nē, domājams, ka apsūdzībā šim faktam tomēr vajadzētu būt norādītam, tādējādi nodrošinot pilnīgu lietas apstākļu izklāstu.

Taču starp šiem 11 analizētajiem tiesu nolēmumiem ir minams

➤ Jēkabpils rajona tiesas 2014. gada 25. jūnija spriedums lietā Nr. K16-0256-14, krimināllieta Nr. 21210050214, ar kuru A. S. tāpat atzīts par vainīgu KL 323. panta

¹⁸ Pundurs, A. Par provokācijas iespējām kukuļdošanas lietās. *Jurista Vārds*, Nr.14, 2006, 24. janv., 11. lpp.

¹⁹ Plašāk par to skat. Krastiņš, U. Krimināltiesību teorijas un prakses problēmas. Grām.: Krastiņš, U. *Krimināltiesību teorija un prakse: Viedokļi, problēmas un risinājumi 1998-2008*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2009, 34.-38. lpp.

pirmajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā. Tiesa konstatēja, ka apsūdzētais – transportlīdzekļa vadītājs, būdams alkohola ietekmē, trim Patruļdienesta rotas jaunākajiem inspektoriem piedāvāja naudu – 100 eiro katram par to, lai policijas darbinieki, izmantodami savu dienesta stāvokli, nefiksētu viņa izdarītos Ceļu satiksmes noteikumu pārkāpumus un viņš netiktu saukts pie normatīvajos aktos paredzētās atbildības. Autoresprāt, šajā gadījumā kļūdaini norādīts, ka „*A.S. personiski mēģināja piedāvāt kukuli (izcēlums – V. L.), tas ir naudu valsts amatpersonai, lai tā, izmantojot savu dienesta stāvokli, neizdarītu noteiktu darbību kukuļa piedāvātāja interesēs*”, jo konkrēts piedāvājums tika izteikts un līdz ar to runāt par kādu mēģinājumu piedāvāt nav pamata, un vai vispār piedāvājuma mēģinājums pat teorētiski ir iedomājams, lai arī, kā tiks norādīts vēlāk, tāds gadījums nav vienīgais.

Kukuļa nodošana kā objektīvās puses izpausme prezumē kukuļa priekšmeta nodošanu valsts amatpersonai par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu, izmantojot savu dienesta stāvokli. Krimināltiesību teorijā un judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka šajā gadījumā kukuļdošana atzīstama par pabeigtu, ja kukuļņēmējs saņēmis kaut vai kukuļa daļu.²⁰ Tādējādi, lai kvalificētu apsūdzētā darbības kā pabeigtu kukuļdošanu vai kukuļdošanas mēģinājumu, ir būtiski konstatēt, vai valsts amatpersona ir pieņēmusi kukuli vai vismaz tā daļu, vai nē. Ja šāds apstāklis apsūdzībā nav norādīts, tad par noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijas pareizību spriest ir visai problemātiski, kas būs redzams turpmākajā izklāstā. Taču vispirms par apsūdzības formulējumu virknē gadījumu, kad noziedzīgs nodarījums izdarīts visai līdzīgos apstākļos, taču atšķiras gan to objektīvās izpausmes raksturojums, gan to juridiskais izvērtējums.

Tā vairākos gadījumos, kopskaitā septiņos, apsūdzēto darbības apzīmētas kā kukuļa piedāvājums, lai arī piedāvājumam sekojusi apsūdzētā konkrēta rīcība, lai savu nodomu nodot valsts amatpersonai materiālu vērtību – visos gadījumos naudu – realizētu un tādējādi panāktu sev vēlamu rezultātu – administratīvā pārkāpuma protokola nesastādīšanu.

➤ Piemēram, ar Tukuma rajona tiesas 2013. gada 30. augusta spriedumu lietā Nr. K37-0194/13, krimināllieta Nr. 11390048713 konstatēts, ka M. Š. pēc tam, kad viņa

²⁰ Krastiņš, U., Liholaja, V., Niedre, A. *Krimināltiesības. Sevišķā daļa*. Trešais papildinātais izdevums. Rīga : Tiesu namu aģentūra, 2009, 770. lpp.; Mežulis, D. *Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2003, 92. lpp.; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2005. gada 16. marta lēmums lietā Nr. SKK-157 un 2006. gada 23. oktobra lēmums lietā Nr. SKK-615.

izelpā tika konstatētas 0,96 promiles alkohola, piedāvāja policijas darbiniekiem naudu Ls 60 apmērā, lai viņi, izmantojot savu dienesta stāvokli, nesastādītu administratīvā pārkāpuma protokolu par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola ietekmē. Proti, M. Š. ielika naudu inspektora A. K. atvērtajā dienesta pienākumu izpildes uzskaites grāmatā, taču kukulis netika pieņemts un par konstatēto pārkāpumu tika sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols. Tiesa atzina, ka tādējādi M. Š. piedāvāja valsts amatpersonai materiālu vērtību – kukuli, kas, spriežot pēc spriedumā norādītā, izpaudās kā naudas ielikšana minētajā grāmatā.

➤ No Aizkraukles rajona tiesas 2013. gada 30. oktobra sprieduma lietā Nr. K07-0249-13/5, krimināllieta Nr. 11370065913, redzams, ka S. D. tika aizturēts par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola ietekmē ar alkohola koncentrāciju izelpā 2,8244 promiles, kā arī bez transportlīdzekļa vadītāja tiesībām. Administratīvā protokola sastādīšanas laikā, atrodoties policijas dienesta automašīnā, apsūdzētais piedāvāja policijas darbiniekam A. D. naudu Ls 50 apmērā, lai netiktu sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols un viņš netiktu saukts pie atbildības. Pēc izteiktā piedāvājuma S. D. nolika naudu Ls 15 uz automašīnas priekšējo sēdekļu roku balsta, pēc tā tika aizturēts un nogādāts policijas iecirknī. Arī šajā gadījumā tiesa atzina, ka S. D. izdarījis kukuļa piedāvāšanu.

➤ Kā kukuļa piedāvāšana kvalificēti arī šādi nodarījumi: jau minētā V. B. nodarījums, kurš lūdza policijas darbiniekam E. S. nesastādīt administratīvā pārkāpuma protokolu, tad no maka izņēma Ls 30 un caur atvērtām priekšējām automašīnas pasažiera durvīm ielika naudu dienesta automašīnā uz grīdas zem gumijas paklāja, neskatoties uz policijas darbinieku D. D. iebildumiem un E. S. brīdināšanu, ka par kukuļdošanu draud kriminālatbildība (Jelgavas tiesas 2014. gada 7. maija spriedums lietā K15-0233-14/10, krimināllieta Nr. 11200037713); J. V. nodarījums, kurš ielika savā pasē Ls 40 un padeva pasi kopā ar naudu policijas darbiniekam A. B., kurš naudu nepieņēma (Bauskas rajona tiesas 2013. gada 19. novembra spriedums lietā Nr. K10-0279-13, krimināllieta Nr. 11120082413); V. B. nodarījums, kurš, vispirms turot rokā Lietuvas litu banknotes, lūdza policijas darbinieku A. K. nesastādīt administratīvā pārkāpuma protokolu, bet pēc tam, būdams brīdināts par kriminālatbildību par kukuļa došanu, nolika salocītas trīs Lietuvas litu banknotes 50 litu (14,50 eiro) vērtībā uz dienesta automašīnas priekšējā paneļa, pēc kā V. B. tika aizturēts (Dobeles rajona tiesas 2014. gada 24. jūlija spriedums lietā Nr. K13-0161-14/4, krimināllieta Nr. 11200068113); J.S. nodarījums, kurš administratīvā pārkāpuma protokola sastādīšanas laikā divas reizes policijas darbiniekam piedāvāja pieņemt kukuli Ls 5 apmērā, pastumjot to galdā uz J. M. pusi un piedāvājot to pieņemt. Piedāvāto kukuli policijas darbinieks nepieņēma (Preiļu rajona tiesas 2014. gada 4. marta spriedums lietā Nr. K25-0063-14, krimināllieta Nr. 11320050913).

Visos iepriekš minētajos gadījumos apsūdzēto nodarījums, kas izdarīts pēc 2013. gada 1. aprīļa, kvalificēts kā pabeigta kukuļdošana saskaņā ar KL 323. panta pirmo daļu.

Taču trijos citos gadījumos apsūdzēto nodarījumi, kas pēc lietas faktiskajiem apstākļiem līdzīgi jau aplūkotajiem, kvalificēti kā kukuļdošanas mēģinājums.

➤ Tā Jūrmalas tiesas 2014. gada 18. jūlija spriedumā lietā Nr. K17- 0100-14/04, krimināllieta Nr. 11520060013 konstatēts, ka N. K., nolūkā panākt, lai netiktu sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols, caur atvērtu logu automašīnas salonā vadītāja pusē uz vadītāja durvju roktura nolika policijas darbiniekam domāto kukuli – Ls 10 (14,23 eiro). N. K. apsūdzēts un atzīts par vainīgu kukuļa piedāvāšanā, kas neizdarīta līdz galam no viņa gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, jo policijas darbinieki kukuli nepieņēma un N. K. tika aizturēts.

➤ Arī N. S. ar Talsu rajona tiesas 2014. gada 18. marta spriedumu lietā Nr. K36-0125-14, krimināllieta Nr. 11380012714, un V. E. ar Jūrmalas tiesas 2013. gada 25. septembra spriedumu lietā Nr. K17-0247-13, krimināllieta Nr. 11520053913, atzīti par vainīgiem kukuļa piedāvāšanas mēģinājumā, kvalificējot abu nodarījumu saskaņā ar KL 15. panta ceturto daļu un 323. panta pirmo daļu. Tiesa konstatējusi, ka N. S. pēc aizturēšanas lūdzis neveikt alkohola ietekmes pārbaudi, nenoliedzis alkohola lietošanas faktu, tad aizgājis uz savu automašīnu, paņēmis Ls 125 un, atgriezies pie operatīvā transportlīdzekļa, aizlicis naudu policijas darbiniekam U. B. aiz formas tērpa atstarojošās vestes, tā mēģinādams piedāvāt kukuli valsts amatpersonai. Savukārt V. E. mēģinājums piedāvāt kukuli, pēc tiesas ieskata, izpaudies tādējādi, ka viņš pēc vadītā transportlīdzekļa apturēšanas piegājis pie policijas dienesta automašīnas vadītāja loga, nodeva policijas darbiniekam G. I. naudu Ls 5 apmērā, nolikdamst to caur atvērtu logu automašīnas salonā vadītāja pusē uz paneļa pie spidometra. Policijas darbinieks piedāvājumu nepieņēma un V. E. aizturēja.

➤ Kā kukuļdošanas mēģinājums, piedāvājot kukuli, kvalificēti arī V. C., A. S. un M. B. nodarījumi, kas izdarīti pirms 2013. gada 1. aprīļa, kad stājās spēkā grozījumi KL 323. panta pirmajā daļā. Ar Aizkraukles rajona tiesas 2013. gada 7. februāra spriedumu krimināllietā Nr. 1137004713 atzīts par pierādītu, ka V. C. notikuma vietā piedāvājis policijas darbiniekiem J. R. un R. G. naudu Ls 5, kā arī pēc naudas piedāvājuma ielika to policijas dienesta automašīnas priekšējā pasažiera sēdekļa atzveltnes aizmugurējā kabatā.

Savukārt Jelgavas tiesa ar 2013. gada 27. maija spriedumu krimināllietā Nr. 11221043813, atzīstot A. S. par vainīgu kukuļa piedāvāšanā, spriedumā norādīja, ka apsūdzētais pēc aizturēšanas par administratīvā pārkāpuma izdarīšanu piedāvāja

policijas darbiniekam materiālu vērtību nolūkā panākt, lai tas, izmantodams savu dienesta stāvokli, nesastādītu administratīvā pārkāpuma protokolu. Uz policijas darbinieka aizrādījumu pārtraukt darbības, kas vērstas uz kukuļdošanu, A. S. nereaģēja un nodeva viņam Ls 10 naudas banknoti, kas bija ievietota salocītā A4 formāta rūtiņu lapā, tādējādi piedāvājot pieņemt kukuli.

Abos gadījumos tiesa atzina, ka noziedzīgs nodarījums netika izdarīts līdz galam no apsūdzēto gribas neatkarīgu iemeslu dēļ, jo V. C. kukuļa piedāvājums un A. S. kukulis un tā piedāvājums netika pieņemti.

M. B. tāpat inkriminēts mēģinājums izdarīt kukuļdošanu, piedāvājot policijas darbiniekam I. K. kukuli – Ls 20 par administratīvā pārkāpuma protokola nesastādīšanu. Arī pēc policijas darbinieka atteikšanās un izskaidrošanas, ka tādas darbības ir nelikumīgas, M. B. protokola noformēšanas laikā turpināja uzstājīgi piedāvāt valsts amatpersonai kukuli – naudu Ls 20 uz vietas un vēl Ls 50 pēc izņemšanas no bankomāta. Pēc tam M. B. piegāja pie policijas dienesta automašīnas, kur tajā laikā atradās policijas darbinieki K. B. un E. R., kuri formēja dokumentus, un iemeta banknoti Ls 20 vērtībā vadītāja pusē uz grīdas gumijas paklājiņa. Ogres rajona tiesa ar 2013. gada 15. marta spriedumu lietā Nr. K24-0217, krimināllieta Nr. 11310006813 atzina, ka M. B. izdarījis kukuļa piedāvājumu, kas netika pieņemts.

Pirms izdarīt kādus secinājumus, apspriešanai tiek piedāvāti vēl daži tiesas nolēmumi, kuros nodarījums kvalificēts kā pabeigta kukuļdošana, nododot valsts amatpersonai kukuļa priekšmetu.

➤ Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2013. gada 27. novembra spriedumu lietā Nr. K29-1649-13/11, krimināllieta Nr. 11520055913, konstatēts, ka R.P. pēc lūguma nesastādīt administratīvā pārkāpuma protokolu, kas tika noraidīts, piedāvāja policijas darbiniekam A. K. Ls 50, tad Ls 80, kas tāpat tika noraidīts, nodeva A. K. kukuli, ieliekot dienesta automašīnas salonā policijas darbiniekam klēpī esošajā dokumentu mapē.

➤ Arī Jelgavas tiesa ar 2013. gada 7. marta spriedumu krimināllietā Nr. 11221017713 atzina, ka K. G. ir izdarījis materiālu vērtību nodošanu policijas darbiniekam, proti, pēc aizturēšanas viņš devās pie policijas dienesta automašīnas un piedāvāja kukuli. Nolūkā izdarīt kukuļdošanu viņš naudas zīmi Ls 20 vērtībā ielika A4 formāta pārlocītā lapā un iedeva policijas darbiniekam I. K. Uz aicinājumu pārtraukt darbības, kas vērstas uz kukuļdošanu, K. G. nereaģēja.

Savukārt trijos nākamajos tiesas nolēmumos, kur tāpat personas apsūdzētas kukuļa priekšmeta nodošanā, par kukuļa piedāvāšanu nekas nav minēts.

➤ Jelgavas tiesa ar 2013. gada 17. septembra spriedumu lietā Nr. K15-0311-13, krimināllietā Nr. 11221064713 konstatējusi, ka A. M. ar nolūku panākt administratīvā pārkāpuma protokola nesastādīšanu nolika dienesta automašīnas salonā zem cimdu nodalījuma plaukta Ls 80.

➤ Liepājas tiesa ar 2013. gada 5. jūnija spriedumu krimināllietā Nr. 11261045413 atzina par pierādītu, ka J. R. ar nolūku izvairīties no administratīvās atbildības deva policijas darbiniekiem kukuli – naudu Ls 200, ieliekot to alkometra somā, kura policijas automašīnā atradās uz vadītāja sēdekļa galvas balsta.

➤ Arī no Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2013. gada 8. oktobra sprieduma krimināllietā Nr. 11520024013 redzams, ka P. S. nolūkā izvairīties no nogādāšanas ārstniecības iestādē apreibinošu vielu ietekmes noteikšanai automašīnas salona cimdu nodalījumā iemeta sešas piecu latu banknotes un vienu 20 latu banknoti, tādējādi dodot kukuli Ls 50 apmērā.

Jāpiezīmē, ka nevienā no šiem septiņiem tiesu nolēmumiem nav fiksēts, vai valsts amatpersonas kukuli naudas izteiksmē ir pieņēmušas vai nē, un to nav iespējams izsecināt arī no lakonisko nolēmumu satura.

Visai plašais prakses materiālu izklāsts veidots apzināti, lai parādītu, cik nevienveidīgi tiek interpretēta objektīvo pusi veidojošo darbību izpratne un līdz ar to arī risināts jautājums par kukuļdošanas pabeigšanas brīdi.

Vispirms jau jānorāda, ka tiesu nolēmumi šeit minētajos piemēros un analizētajās lietās vispār, kas taisīti, izskatot lietas vienošanās procesā un neizdarot pierādījumu pārbaudi tiesas izmeklēšanā, ar savu lakonismu, pārstāstot apsūdzību tādu, kāda tā nu ir katrā gadījumā, nesniedz vajadzīgo informāciju, lai būtu iespēja neapšaubāmam secinājumam par izdarītā noziedzīgā nodarījuma juridiskā izvērtējuma pareizību.

No apsūdzības satura visbiežāk nevar izsecināt, kādā veidā izpaudies kukuļa piedāvājums un vai tas vērtējams kā patstāvīga, objektīvo pusi veidojoša darbība, vai arī tikai kā iepriekšēja „izlūkošana”, „sava veida provokācija, ar kuru kukuļdevējs mēģina pārbaudīt, vai amatpersona iesaistīsies koruptīvajā aktā vai nē”,²¹ kam, kā tas tiks parādīts vēlāk, ir būtiska nozīme pie noziedzīgā nodarījuma kvalifikācijas. Ilustrācijai viens piemērs, taču tādus varētu minēt vēl un vēl.

²¹ Mežulis, D. *Korupcijas ierobežošanas krimināltiesiskie līdzekļi*. Rīga : Latvijas Vēstnesis, 2003, 74. lpp.

➤ No Ludzas rajona tiesas 2013. gada 14. jūnija spriedumā lietā Nr. K22-0196/13, krimināllietā Nr. 11823003913, norādītās apsūdzības redzams, ka I. O. Valsts robežsardzes amatpersonai piedāvāja un nodeva kukuli – naudas zīmi 10 eiro papīra banknoti, kura bija ievietota polietilēna kabatiņā un saliekta uz pusēm, par to, lai amatpersona, izmantojot savu dienesta stāvokli, neveiktu attiecīgu darbību – nesastādītu administratīvā pārkāpuma protokolu par to, ka automašīna aprīkota ar riepām, kas ir ar radzēm. Nodarījums kvalificēts kā pabeigta kukuļdošana.

Gan šajā piemērā, gan virknē citu rodas iespaids, ka apsūdzības saturā jēdziens „piedāvāšana” tiek saprasts un izmantots kā norāde uz veidu, kādā kukulis tiek nodots, par ko liecina fiksētais jau iepriekš minētajos nolēmumos. Tā, piemēram, Talsu rajona tiesas 2014. gada 18. marta spriedumā krimināllietā Nr. 11380012714, apsūdzot N. S. mēģinājumā piedāvāt kukuli, norādīts, ka viņš aizlika naudu aiz policijas darbinieka formas tērpa atstarojošās vestes, tā „personiski mēģinot piedāvāt materiālu vērtību valsts amatpersonai. [...] U. B. piedāvājumu nepieņēma; N. K., kurš apsūdzēts kukuļa piedāvāšanā, pēc apsūdzības „caur atvērtu logu automašīnas salonā vadītāja pusē uz vadītāja durvju roktura nolika policijas darbiniekam domāto kukuli – divas piecu latu banknotes (Jūrmalas tiesas 2014. gada 18. jūlija spriedums krimināllietā Nr. 11520060013); V. E., kurš apsūdzēts mēģinājumā piedāvāt kukuli, G. I. nodeva naudu, noliekot to caur atvērtu logu automašīnas salonā vadītāja pusē uz paneļa pie spidometra (Jūrmalas tiesas 2013. gada 25. septembra spriedums krimināllietā Nr. 11520053913) utt.

Savukārt gadījumos, kad apsūdzētajam ir inkriminēta tikai kukuļa nodošana, būtiski ir konstatēt, vai kukuli valsts amatpersona ir pieņēmusi vai nē, no kā ir atkarīga jautājuma izlemšana par noziedzīgā nodarījuma stadiju.

Tādējādi, izvērtējot jau iepriekš minētās teorētiskās atziņas un judikatūru, autoresprāt, atbilstoši aktuālajam regulējumam, kukuļa piedāvājums kā kukuļdošanas objektīvā izpausme uzskatāms par pabeigtu ar brīdi, kad persona valsts amatpersonai paudusi konkrētu aicinājumu pieņemt materiālu vērtību, mantisku vai citāda rakstura labumu par kādas noteiktas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, neatkarīgi no tā, vai valsts amatpersona kukuļa piedāvājumu ir

pieņēmusi vai nē. Līdz ar to kukuļa piedāvājuma mēģinājums kā noziedzīgā nodarījuma stadija nav iespējams.

Ja persona gan ir izteikusi kukuļa piedāvājumu, gan arī izdarījusi darbības, kas virzītas uz kukuļa priekšmeta nodošanu valsts amatpersonai, nodarījums uzskatāms par pabeigtu neatkarīgi no tā, vai valsts amatpersona kukuli vai tā daļu pieņēmusi vai nē. Tas izriet no krimināltiesību teorijā un praksē nostiprinātās atziņas, ka gadījumos, ja noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi veido vairākas alternatīvas darbības, nodarījums uzskatāms par pabeigtu ar brīdi, kad izdarīta kāda no panta dispozīcijā norādītajām darbībā, šajā gadījumā – kukuļa piedāvāšana.

Gadījumā, kad personai inkriminēta tikai kukuļa nodošana valsts amatpersonai, nodarījums uzskatāms par pabeigtu ar brīdi, kad valsts amatpersona tieši vai ar starpnieku ir pieņēmusi kukuli vai tā daļu.

Kas attiecas uz apsūdzības konkrētību, kas nav aktuāli tikai šā pētījuma ietvaros, atliek vien atgādināt vairākkārtējus Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta norādījumus šajā sakarībā, formulējot apvienoto tēzi par to, ka apsūdzību nepieciešams formulēt atbilstoši lietā konstatētajiem apstākļiem un attiecīgā Krimināllikuma panta dispozīcijā paredzētajām pazīmēm, jo, atbilstoši Kriminālprocesa likuma 124. panta otrajai daļai, kriminālprocesā pierādāma noziedzīga nodarījuma sastāva, ko veido četri obligāti elementi – objekts, objektīvā puse, subjekts un subjektīvā puse, esamība vai neesamība, kā arī citi Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā paredzēti apstākļi, kuriem ir nozīme konkrēto krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā.²²

Un vēl, nobeidzot prakses analīzi kukuļdošanas lietās, atliek piebilst, ka šā nozieguma subjektīvā puse analizēta nav nevienā tiesas nolēmumā.

4. Starpniecība kukuļošanā un kukuļa piesavināšanās

Kā jau minēts iepriekš, visbiežāk kukulis vai tā piedāvājums tiek nodots un pieņemts personiski, neizmantojot starpnieka palīdzību, līdz ar to arī atsevišķo tiesas

²² Skat. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009. gada 21. oktobra lēmumu lietā Nr. SKK-520; 2010. gada 28. janvāra lēmumu lietā Nr. SKK-10; 2011. gada 28. decembra lēmumu lietā Nr. SKK-690; 2012. gada 26. marta lēmumu lietā Nr. SKK-3; 2012. gada 10. maija lēmumu lietā Nr. SKK-264.

nolēmumu, kas stājušies likumīgā spēkā, tāpat kā par kukuļa piesavināšanos, par ko pie kriminālatbildības sauktas tikai dažas personas, analīzes gaitā kādi kvalifikācijas problēmjaudājumi konstatēti netika. Attiecībā uz starpniecību kukuļošanā var norādīt, ka nodarījumi kvalificēti atbilstoši aktuālajam regulējumam, ka starpniecība kukuļošanā var izpausties tikai kā kukuļa vai tā piedāvājuma nodošana no kukuļdevēja kukuļņēmējam.

Divos kriminālprocesos, kas savā starpā saistīti, starpniecība kukuļošanā inkriminēta par laika periodu, kad starpniecības objektīvo pusi veidoja arī kukuļdevēja un kukuļņēmēja savešana.

➤ No Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas 2013. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 31-373-13, krimināllieta Nr. 16870000308, redzams, ka apsūdzētie – D. P., I. Ņ. un K. S. ir bijuši valsts amatpersonas – SIA „X” transportlīdzekļu tehniskās kontroles inspektori, kuri veica savus pienākumus valsts uzdoto kontroles funkciju transportlīdzekļu valsts tehniskās apskates jomā. D. P. inkriminēti trīs kukuļņemšanas gadījumi un viens kukuļņemšanas mēģinājums par nepamatoti izsniegtas atļaujas transportlīdzeklim piedalīties ceļu satiksmē, savukārt I. Ņ. un K. S. apsūdzēti virknē kukuļņemšanas, starpniecības kukuļošanā un kukuļa piesavināšanās gadījumā, kas izdarīti ilgstošā laika posmā, kad abi apsūdzētie gan vienā gadījumā izdarīja kukuļņemšanu, gan citā gadījumā attiecībā viens pret otru pildīja starpnieka funkcijas.

Apjomīgā lieta izskatīta vienošanās procesā, kukuļošanas gadījumu un vienošanās apraksts, kā arī soda noteikšana, atbilstoši ieviestajai kārtībai pēc atkārtotības izslēgšanas par katru no 44 kukuļošanas gadījumiem, aizņem 21 sprieduma lappusi, taču tas nesatur nepieciešamo informāciju, lai varētu izdarīt neapstrīdamu secinājumu par šo valsts amatpersonu patieso lomu šajos koruptīvajos aktos. Nevēloties plašāk komentēt savu viedokli, jo to neļauj informācijas trūkums, tomēr jānorāda, ka arī no spriedumā ietvertā rodas pamatotas šaubas par I. Ņ. un K. S. darbību atzīšanu par starpniecību kukuļošanā atsevišķos gadījumos, jo tās vairāk atgādina divu valsts amatpersonu vienošanos un saskaņotu rīcību, kas vērsta uz labuma saņemšanu, izmantojot savu dienesta stāvokli, ko likumdevējs ir nodēvējis par kukuļņemšanu. To apstiprina arī Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2012. gada 30. maija spriedumā lietā Nr. K32-102-12/5, krimināllieta Nr. 82502003710, ar kuru I. P. atzīts par starpnieku vienā no K. S. inkriminētajiem kukuļņemšanas gadījumiem, norādītais, ka šajā SIA bija iedibināta kukuļošanas sistēma un K. S. I. P. bija zināms kā iesaistītais pretlikumīgās darbībās saistībā ar transportlīdzekļu valsts tehnisko apskāšu veikšanu pret atlīdzību (kukuļiem).

5. Informācija par sodu piemērošanu analizētajos kriminālprocesos par kukuļņemšanu un kukuļdošanu

Kukuļņemšana, kas vērtējama kā kukulis–pateicība un kukuļdošana jau tās pamatsastāvā, atbilstoši KL 7. pantā dotajai noziedzīgo nodarījumu klasifikācijai, atzīta par smagu noziegumu, lai arī par to izdarīšanu līdz ar brīvības atņemšanu ietverta iespēja piemērot visus Krimināllikumā paredzētos brīvības atņemšanai alternatīvos sodu veidus, bet par kukuli–uzpirkšanu paredzēta tikai brīvības atņemšana.

Tālāk tiek piedāvāta tabula, kas sniedz informāciju par sodu, kāds piemērots par pētījuma gaitā analizētajiem noziegumiem, kas kvalificēti kā kukuļņemšana vai kukuļdošana:

Kvalifikācija KL	Nodarījumu skaits	Piespriestais sods	Panta sankcija
320. panta pirmā daļa	1 1 1	Nosacīta brīvības atņemšana Piespiedu darbs Naudas sods	Brīvības atņemšana uz laiku līdz 5 gadiem, īslaicīga brīvības atņemšana, piespiedu darbs, naudas sods
320. panta otrā daļa	1 8	Brīvības atņemšana Nosacīta brīvības atņemšana	Brīvības atņemšana uz laiku līdz 8 gadiem
320. panta trešā daļa	1 18	Brīvības atņemšana Nosacīta brīvības atņemšana	Brīvības atņemšana uz laiku no 2 līdz 10 gadiem
20. p. 4.d., 320. p. 1. d.	1	Naudas sods	
20. p. 2. d., 320. p. 2. d.	1	Nosacīta brīvības atņemšana	
323. panta 1. daļa	4 8 18 4	Īslaicīga brīvības atņemšana Nosacīta brīvības atņemšana Piespiedu darbs Naudas sods	Brīvības atņemšana uz laiku līdz pieciem gadiem, īslaicīga brīvības atņemšana, piespiedu darbs, naudas sods
232. panta otrā daļa	1 3	Brīvības atņemšana Nosacīta brīvības atņemšana	Brīvības atņemšana uz laiku līdz astoņiem gadiem
15. p. 4. d., 323. p. 1. d.	6 8 4	Nosacīta brīvības atņemšana Piespiedu darbs Naudas sods	
20. p. 4. d., 232. p. 1. d.	1	Naudas sods	

Spriežot pēc tā, ka tiesas noteiktais soda veids un mērs no apsūdzības uzturētāju puses apstrīdēts pamatā netika, kā arī ņemot vērā, ka daudzajos vienošanos procesos tas bija tieši prokurora piedāvātais sods, apsūdzības un tiesas viedoklis par piemērojamo sodu nav atšķīries. Taču pētījuma materiālos rodami arī nedaudzi apelācijas protesti par tiesas piespriesto sodu, uzskatot to par neadekvātu izdarītā nozieguma kaitīgumam un vainīgā personībai, par kuru izlemšanu turpmākajā izklāstā.

➤ O. D. ar Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2012. gada 15. janvāra spriedumu lietā Nr. 11819004010 atzīts par vainīgu KL 320. panta otrajā daļā paredzētās kukuļņemšanas izdarīšanu un sodīts ar brīvības atņemšanu uz vienu gadu sešiem mēnešiem nosacīti, ar pārbaudes laiku uz vienu gadu sešiem mēnešiem. Par šo spriedumu prokurors iesniedzis apelācijas protestu, kurā lūdz atcelt spriedumu daļā par noteikto sodu un sodīt O. D. ar brīvības atņemšanu uz diviem gadiem ar pārbaudes laiku uz diviem gadiem, kā to bija lūdzis pirmās instances tiesas sēdē, pamatojot, ka apsūdzētais izdarījis smagu noziegumu, ar savu rīcību diskreditējis Valsts policiju, kaitējis tās prestižam, izraisījis sabiedrības neuzticību valsts varas pārstāvjiem.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģija ar 2012. gada 28. februāra lēmumu lietā Nr. KA04-0277-12/27 pirmās instances tiesas spriedumu atstāja negrozītu, norādot, ka prokurors protestā nav norādījis apstākļus, kas būtu par pamatu bargāka soda noteikšanai un ko nebūtu ņēmusi vērā pirmās instances tiesa, un tas vien, ka tiesa piespriedusi par pusgadu mazāku soda termiņu un pārbaudes laiku, nekā viņš ir lūdzis pirmās instances tiesā, nav pamats soda palielināšanai. Tāpat tika norādīts, ka, atbilstoši Kriminālprocesa likuma noteikumiem, prokurora viedoklis tiesu debatēs nav obligāti saistošs tiesai.

➤ Ar Rīgas rajona tiesas 2013. gada 16. maija spriedumu lietā Nr. 11819004210 jau iepriekš minētais A. L. tāpat atzīts par vainīgu kukuļņemšanā, kas kvalificēta saskaņā ar KL 320. panta otro daļu, nosakot brīvības atņemšanu uz sešiem mēnešiem. Prokurors apelācijas protestā lūdza atcelt šo spriedumu daļā par sodu un noteikt brīvības atņemšanu uz vienu gadu sešiem mēnešiem, ko uzturēja arī apelācijas instances tiesas sēdē, tiesas noteikto sodu uzskatot par neatbilstošu Krimināllikuma 35. pantā noteiktajam soda mērķim, kā arī izdarītā noziedzīgā nodarījuma raksturam un radītajam kaitīgumam, graujot policijas prestižu. Protestā tāpat norādīts, ka tāds sods neatbilst sabiedrības cerībām cīņā pret korupciju un neļauj panākt, lai citas valsts amatpersonas atturētos no analogisku noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas. Pēc prokurora ieskata, apsūdzētais mēģinājis izvairīties no atbildības par izdarīto gan pirmstiesas izmeklēšanas, gan tiesas izmeklēšanas laikā, dažādi liecinājis par notikuma apstākļiem (tas aprakstīts pētījuma izklāstā iepriekš – V. L.), pēc kriminālprocesa uzsākšanas

uzdāvinājis citai personai sev piederošo nekustamo īpašumu – acīmredzami lai izvairītos no mantas konfiskācijas, savu vainu tiesā neatzina un izdarīto nenožēloja, un, neskatoties uz vainas atzīšanu apelācijas instances tiesā, izdarīto viņš tā arī nav nožēlojis.

Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesu kolēģija ar 2013. gada 11. novembra spriedumu lietā Nr. KA04-0784-13/11 prokurora apelācijas protestu noraidīja, paužot ieskatu, ka apsūdzētajam noteiktais sods atbilst KL 35. pantā noteiktajam soda mērķim un KL 46. pantā ietvertajiem soda noteikšanas vispārīgajiem principiem, kā arī atzīmējot, ka prokurora apelācijas protestā nav norādīti Krimināllikumā paredzētie apstākļi, kas būtu par pamatu bargāka brīvības atņemšanas soda noteikšanai. Atzīstot, ka apsūdzētā izdarītais noziedzīgais nodarījums zināmā mērā rada bažas sabiedrībā par valsts dienesta normālu darbību, proti, par Ceļu policijas darbinieku godprātību un likumpaklausību, vienlaikus tiesu kolēģija konstatēja, ka ar izdarīto smago noziegumu apsūdzētais sev guvis materiālu labumu Ls 20.

Tajā pašā laikā tiesu kolēģija nolēma apmierināt apsūdzētā apelācijas sūdzību un mīkstināt viņam noteikto brīvības atņemšanas sodu, nosakot to uz četriem mēnešiem, atzīstot par A. L. atbildību mīkstināšanai to, ka apelācijas instances tiesas sēdē viņš savu vainu izdarītajā noziedzīgajā nodarījumā atzina pilnībā un izdarīto nožēloja.

➤ Ar Talsu rajona tiesas 2013. gada 19. marta spriedumu krimināllietā Nr. 11819003011 tāpat jau iepriekš minētais S. S. atzīts par vainīgu kukuļa Ls 100 apmērā pieprasīšanā un pieņemšanā par personas atbrīvošanu no īslaicīgās aizturēšanas vietas, par ko sodīts ar brīvības atņemšanu uz trim gadiem nosacīti, ar pārbaudes laiku uz trim gadiem. Par minēto spriedumu iesniegts prokurores apelācijas protests daļā par S. S. noteikto sodu, lūdzot noteikt brīvības atņemšanas sodu uz to pašu laiku, uzskatot, ka tiesas secinājumi par KL 55. panta nosacījumu piemērošanu ir nepamatoti.

Protestā visai izvērsti dots tā pamatojums, ko atļaušos nocītēt, jo turpmākais lietas pavērsiens vismaz man rada vairākus jautājumus: pirmkārt, ar atsauci uz KL 35. pantā noteikto norādot, ka *„ja par smagu noziegumu, kuru raksturo augsta bīstamības pakāpe un par kuru likumdevējs paredzējis sodu vienīgi brīvības atņemšanas veidā, vainīgais, nepastāvot kādiem īpašiem lietas apstākļiem, tiek notiesāts nosacīti, acīmredzami netiek sasniegts Krimināllikumā definētais soda mērķis - sodīt vainīgo personu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu, jo šajā gadījumā vainīgā persona netiek pakļauta soda piespiedu ietekmei un ar to saistītajiem ierobežojumiem un ciešanām tādā mērā, kas atbilstu izdarītā raksturam un radītajam kaitīgumam. Šādas situācijas neveicina arī soda prevencijas uzdevumu izpildi, jo nenostiprina ne vainīgās personas, ne citu personu pārliecību par nepieciešamību pildīt likumus un atturēties no noziedzīgu nodarījumu izdarīšanas.”*

Otrkārt, prokurore norādījusi, ka pirmās instances tiesa, nosacīdama S. S. brīvības atņemšanas sodu nosacīti, nav ņēmusi vērā to, ka viņš savu vainu tam inkriminētā nozieguma izdarīšanā neatzina un izdarīto nenožēloja, „*līdz ar to bija pamats uzskatīt, ka viņš savu rīcību nepareizi vērtējis kā likumīgu, pamatotu un nesodāmu, kas nerada pārliecību, ka viņš, neizciešot sodu, turpmāk neizdarīs likumpārkāpumus, kā arī, piemērojot sodu nosacīti, netiek sasniegts Krimināllikuma 35. panta otrajā daļā definētais soda mērķis.*”

Treškārt, prokurore norādījusi, ka tiesa nav ņēmusi vērā to, ka S. S., būdams amatpersona, ieņemdams Valsts policijas Kurzemes reģiona pārvaldes Talsu iecirkņa Kārtības policijas nodaļas inspektora amatu, valsts institūciju dienestā izdarīja mantiska rakstura smagu noziegumu, kas raksturojams ne tikai kā smags noziegums, bet arī kā smags noziegums „*attiecībā pret sabiedrību, jo viņa rīcības rezultātā tiek grauts policijas prestižs un sabiedrības uzticība tiesību aizsardzības iestādēm kopumā, kā arī viņa darbības diskreditē godīga policijas darbinieka prestižu.*”

Ceturtkārt, protestā norādīts, ka vērtējams arī tas apstāklis, ka „*amatpersonas, kas pieprasa un pieņem kukuļus, ir agrāk nesodītas un no dienesta vietas tiek raksturotas pozitīvi, bet nevar neņemt vērā to, ka krimināllikuma 320. panta trešajā daļā ir paredzēta paaugstināta atbildība un likumdevējs šo noziedzīgo nodarījumu ir novērtējis kā noziegumu ar būtisku kaitīguma pakāpi, ko apstiprina Krimināllikumā paredzētās bargās sankcijas, jo to izdara speciālais subjekts – amatpersona, kam ir izrādīta uzticība, ieceļot viņu amatā, un kuru šī amatpersona ir pievīlusi ar savu pretlikumīgo rīcību.*”

Un, piektkārt, norādīts, ka „*tiesa, norādot uz to, konkrētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanai ir bijis gadījuma raksturs, ka likumpārkāpums nav bijis vardarbīgs, no tā izdarīšanas pagājis aptuveni pusotrs gads, kā arī, ka papildu objekts – personas, tās tiesiskās un likumiskās intereses, no kuras kukulis tika izspiests (lasīt – pieprasīts) nav aizskartas, jo noziedzīgais nodarījums konstatēts un atklāts speciālās izmeklēšanas darbības rezultātā, turpmāk var radīt nepareizu sabiedrības priekšstatu par sodu politiku attiecībā pret valsts amatpersonām par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu valsts institūcijā. S. S., ļaunprātīgi izmantojot savu dienesta stāvokli mantkārīgā nolūkā, izdarīja noziedzīgu nodarījumu valsts institūciju dienestā. Nevar uzskatīt, ka šim noziedzīgajam nodarījumam ir gadījuma raksturs, jo jebkurš amatpersonas izdarīts noziedzīgs nodarījums rada sekas ne tikai krimināltiesiskā izpratnē, bet arī disonē ar sabiedrības uzskatiem par policijas darbinieku funkcijām un pienākumiem, un šajā gadījumā sabiedrībā tiek radīta nedrošības sajūta, jo policijas darbinieka pienākums ir aizsargāt personu dzīvību, veselību, tiesības un brīvības, īpašumu, sabiedrības un valsts intereses no noziedzīgiem un citiem prettiesiskiem apdraudējumiem.*”

Apelācijas instances tiesas sēdē prokurore (ar virsprokurora piekrišanu) apelācijas protestu atsauca un tiesas sēdes debatēs lūdza piemērot KL 49. pantu, nosakot apsūdzētajam naudas sodu. Taču, lai arī apsūdzētais apelācijas instances tiesas sēdē paziņoja, ka ir grozījis savu viedokli attiecībā pret celto apsūdzību, savu vainu atzīst pilnībā un izdarīto nožēlo, ko Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija ar 2013. gada 13. jūnija spriedumu lietā Nr. KA02-0144-13/14 atzina par atbildību mīkstinošu apstākli, taču pamatoti norādīja, ka KL 49. panta piemērošanai nav pamata, jo konstatēts tikai viens atbildību mīkstinošs apstāklis. Taču tiesas kolēģija atzina par iespējamu samazināt pirmās instances tiesas piespriesto sodu, nosakot brīvības atņemšanu uz diviem gadiem sešiem mēnešiem ar pārbaudes laiku uz diviem gadiem sešiem mēnešiem, pamatojot ar to, ka 1) ņemot vērā, ka apelācijas instances tiesā apsūdzētais savu vainu atzina pilnībā un izdarīto nožēloja, tas tiek atzīts par atbildību mīkstinošu apstākli; 2) pēc Krimināllikumā veiktajiem grozījumiem KL 320. panta trešajā daļā brīvības atņemšanas soda minimālā robeža ir samazināta no trīs līdz diviem gadiem.

Viss aprakstītais rada vielu pārdomām un vairākus jautājumus, kas būtu adresējami prokuratūrai – galvenais no tiem ir jautājums par to, kāds bija iemesls, autoresprāt, pamatota apelācijas protesta atsaukšanai? Kad saņemta virsprokurora piekrišana protesta atsaukšanai? Vai tas bija saistīts ar apsūdzētā viedokļa maiņu attiecībā pret celto apsūdzību, un, ja bija, tad kad tas kļuva zināms, jo aizstāve vēl apelācijas sūdzībā, atsaukdamās uz to, ka apsūdzētais nekad savu vainu nav atzinis un apsūdzībā norādītās darbības nav izdarījis, lūdza viņu attaisnot? Kāds bija prokurores pamatojums, lūdzot brīvības atņemšanu, lai arī nosacītu, aizstāt ar naudas sodu, un vai tiešām prokurore nezināja KL 49. panta nosacījumus, lūdzot tiesai to nepamatotu piemērošanu?

Un visbeidzot, īsi par īslaicīgas brīvības atņemšanas piemērošanu, kas izpētītajos prakses materiālos konstatēta tikai četros gadījumos un tikai vienā – Ludzas rajona tiesā.

Kā izriet no KL 38. panta, īslaicīgu brīvības atņemšanu var piemērot uz laiku no piecpadsmiit dienām līdz trim mēnešiem, un te nevarētu tiesai pārnest, ka tā nebūtu ievērojusi šo likuma priekšrakstu. Taču atzīmējams kas cits – tiesas izvēle šā soda veida ilguma noteikšanā.

➤ Tā ar 2014. gada 13. marta spriedumu lietā Nr. K22-0129-14, krimināllieta Nr. 1182300714 A. N. par KL 275. panta pirmajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma

izdarīšanu piespriesta īslaicīga brīvības atņemšana uz 15 dienām, par KL 323. panta pirmajā daļā paredzēto kukuļdošanu – tāds pats soda veids uz vienu mēnesi. Saskaņā ar KL 50. panta pirmo daļu, daļēji saskaitot piespriestos sodus, īslaicīgas brīvības atņemšanas sods pēc noziedzīgu nodarījumu kopības noteikts uz vienu mēnesi 13 dienām. Ieskaitot izciestajā īslaicīgas brīvības atņemšanas sodā aizturēšanas termiņu un apcietinājumā pavadīto laiku, kas veidoja vienu mēnesi un 13 dienas, A. N. tiesas zālē tika atbrīvots pēc sprieduma pasludināšanas.

➤ Ar 2014. gada 9. jūlija spriedumu lietā Nr. K22-0185-14, krimināllieta Nr. 11290029214, D. M. par KL 323. panta pirmajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanu piespriesta īslaicīga brīvības atņemšana uz 20 dienām, ieskaitot aizturēšanas laiku un apcietinājumā pavadīto laiku, tas ir, 19 dienas, piespriestais sods izciešams vienu dienu.

➤ Ar 2013. gada 14. jūnija spriedumu lietā Nr. K22-0196/13, krimināllieta Nr. 11823003913 I. O. par KL 323. panta pirmajā daļā paredzētās kukuļdošanas izdarīšanu sodīts ar īslaicīgu brīvības atņemšanu uz 15 dienām, kuram pēc aizturēšanas perioda un apcietinājumā pavadītā laikā ieskaitīšanas tāpat izciešama tika viena diena.

➤ Ar 2014. gada 11. septembra spriedumu lietā Nr. K22-0207-14, krimināllieta Nr. 11290039814, apsūdzētajam S. U. par KL 323. panta pirmajā daļā paredzēto noziegumu tāpat piespriesta īslaicīga brīvības atņemšana uz 15 dienām un, ieskaitot aizturēšanas laiku un apcietinājumā pavadīto laiku, izciešanai atlikušas divas dienas.

Cik var saprast no tiesas nolēmumiem, visi šie apsūdzētie ir citas valsts pilsoņi, ar ko arī, iespējams, var skaidrot tiesas pielietotos matemātiskos aprēķinus, taču vai tāda ir bijusi likumdevēja griba, paredzot šādu soda veidu, un vai tādējādi tiek ievēroti kriminālprocesa principi?

Secinājumi un rekomendācijas

[1] Formulējot apsūdzību, ne vienmēr tiek ievērots Kriminālprocesa likuma 405. panta pirmās daļas 2. punktā ietvertais priekšraksts par nepieciešamību apsūdzībā norādīt katra inkriminētā noziedzīga nodarījuma faktiskos apstākļus, kas nosaka juridisko kvalifikāciju, kā arī judikatūrā vairākkārt ietvertie norādījumi par apsūdzības konkrētību, kas attiecināmi arī uz analizējamo lietu kategoriju.

[1.1] Apsūdzību nepieciešams formulēt atbilstoši lietā konstatētajiem apstākļiem un attiecīgā Krimināllikuma panta dispozīcijā paredzētajām pazīmēm, jo atbilstoši Kriminālprocesa likuma 124. panta otrajai daļai kriminālprocesā pierādāma noziedzīga nodarījuma sastāva, ko veido četri obligāti elementi – objekts, objektīvā puse, subjekts un subjektīvā puse – esamība vai neesamība, kā arī citi Krimināllikumā un Kriminālprocesa likumā paredzēti apstākļi, kuriem ir nozīme konkrēto krimināltiesisko attiecību taisnīgā noregulējumā.

Apsūdzībai ir jābūt tādai, lai apsūdzētā persona varētu zināt, ne tikai par kāda noziedzīga nodarījuma izdarīšanu tā tiek apsūdzēta, bet arī kādas konkrēti izdarītas darbības tai tiek inkriminētas uzrādītās apsūdzības ietvaros. Apsūdzībai jābūt tādai, kas pilnībā ļauj izprast tās būtību, nemeklējot papildu izskaidrojumus krimināllietās.

[1.2] Aprakstot lietas faktiskos apstākļus kukuļņemšanas lietā, apsūdzībā jānorāda konkrētas (nevis vispārīgas) objektīvās puses pazīmes par kādas konkrētas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu konkrēta kukuļdevēja vai kukuļa piedāvātāja interesēs, vai citas konkrētas personas interesēs, no kuras amatpersona pieņēmusi kukuli, izmantodama savu dienesta stāvokli.

[2] KL 320. pantā paredzēto kukuļņemšanu var izdarīt tikai speciālais subjekts – valsts amatpersona, tādēļ pareizai nodarījuma kvalifikācijai būtiska nozīme ir pie atbildības saucamās personas statusa noskaidrošanai un pamatošanai.

Izlemjot jautājumu par noziedzīga nodarījuma sastāva esamību kukuļņemšanā apsūdzētās personas nodarījumā, apsūdzībā nepieciešams norādīt: 1) kādu valsts vai pašvaldības pienākumu apsūdzētais pildījis; 2) kādas pilnvaras viņam kā valsts amatpersonai bija piešķirtas; 3) saskaņā ar kādiem likumiem, citiem normatīvajiem aktiem vai uzliktu uzdevumu šīs tiesības un pilnvaras piešķirtas un pienākumi ir uzlikti.

[3] Kvalificējot kukuļņemšanu, ir būtiski noskaidrot kukuļa priekšmeta pieņemšanas laiku, jo likumdevējs Krimināllikuma 320. panta aktuālajā redakcijā šo objektīvās puses pazīmi ietvēris kā obligātu panta pirmajā un otrajā daļā, tādējādi diferencējot atbildību par kukuli–pateicību un kukuli–uzpirkšanu, un pēdējā gadījumā nosakot to bargāku. Norobežojot šos divus kukuļņemšanas veidus, jāņem vērā:

[3.1] kukulis–pateicība (Krimināllikuma 320. panta pirmā daļa) tiek pieņemts par kādu likumīgu vai nelikumīgu darbību vai pieļautu bezdarbību, ko valsts amatpersona jau izdarījusi pēc savas vai kādas citas personas, bet ne kukuļdevēja iniciatīvas kukuļdevēja vai citas personas interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli;

[3.2] kukulis–uzpirkšana (Krimināllikuma 320. panta otrā daļa) izpaužas kā kukuļa vai tā piedāvājuma pieņemšana par to, lai valsts amatpersona pēc tā pieņemšanas izdarītu vai neizdarītu kādu likumīgu vai nelikumīgu darbību kukuļdevēja, kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs, izmantojot savu dienesta stāvokli. Šajā gadījumā tieši kukuļdevējs vai kukuļa piedāvātājs ir tas, kas mudina ar labuma piedāvāšanu vai došanu uz konkrētu darbību vai bezdarbību.

[4] Kā kukuļdošanas priekšmets – materiāla vērtība, mantisks vai citāda rakstura labums – objektīvi var tikt piedāvāts un nodots, savukārt kukuļa–uzpirkšanas gadījumā gan piedāvājums, gan kukuļa priekšmets var tikt pieņemts. Labuma piedāvāšana un nodošana no kukuļdevēja puses un labuma piedāvājuma un kukuļa priekšmeta pieņemšana no kukuļņēmēja puses ir alternatīvas objektīvo pusi veidojošas darbības, kuru identificēšana praksē nereti rada grūtības. Lai nodrošinātu vienveidīgu šo jēdzienu satura izpratni, jāievēro šādi nosacījumi:

[4.1] Lai kukuļa piedāvāšanu un piedāvājuma pieņemšanu kvalificētu kā patstāvīgu objektīvās puses izpausmi, jākonstatē, ka kukuļdevējs griežas pie valsts amatpersonas ar konkrētu priekšlikumu par dienesta darbību vai bezdarbību kukuļa piedāvātāja vai kādas citas personas interesēs par konkrētu labumu (veidu un apmēru), bet valsts amatpersona, uztvērusi šo priekšlikumu, piekrīt kukuļa piedāvātāja vēlmes apmierināšanai par šo priekšlikumā piedāvāto labumu. Piedāvātais labums var tikt nodots kā pēc norunātās darbības vai bezdarbības no valsts amatpersonas puses, tā arī pirms valsts amatpersonas attiecīgās rīcības, taču kļūdaina ir praksē sastopamā piedāvājuma izpratne, kad apsūdzības saturā jēdziens „piedāvāšana” tiek saprasts un izmantots kā norāde uz veidu, kādā kukulis tiek nodots, piemēram, „piedāvāja un nodeva kukuli”, „piedāvāja – nodeva” kukuli, tādējādi novērtējot kukuļa priekšmeta nolikšanu dienesta automašīnā, valsts amatpersonai piederošajās lietās, apģērbā u. tml.

[4.2] Kukuļa priekšmeta nodošana un pieņemšana izpaužas kā jebkāda darbība no kukuļdevēja un kukuļņēmēja puses, ar kuru labums nonāk no kukuļdevēja pie valsts amatpersonas.

[5] Praksē nevienveidīgi tiek risināts jautājums par to, ar kuru brīdi kukuļņemšana un kukuļdošana uzskatāmas par pabeigtu noziedzīgu nodarījumu. Vadoties no tiesiskā regulējuma, krimināltiesību un prakses atziņām, jautājums būtu risināmi šādi:

[5.1] Kukuļņemšanas pabeigšanas brīdis nosakāms atkarībā no tā, vai nozieguma izdarītājs pieņēmis kukuli vai tā piedāvājumu. Ja valsts amatpersona ir pieņēmusi kukuļa piedāvājumu, kukuļņemšana par pabeigtu uzskatāma ar brīdi, kad valsts amatpersona ir izpaudusi savu piekrišanu pieņemt kukuļa priekšmetu par kādas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu, izmantojot savu dienesta stāvokli. Savukārt kukuļa pieņemšana ir uzskatāma par pabeigtu ar brīdi, kad pieņemts kukulis vai tā daļa.

[5.2] Kukuļa piedāvāšana uzskatāma par pabeigtu ar brīdi, kad valsts amatpersonai pausts priekšlikums par konkrēta labuma pieņemšanu par kādas noteiktas darbības izdarīšanu vai neizdarīšanu kukuļa piedāvātāja vai citas personas interesēs neatkarīgi no tā, vai valsts amatpersona kukuļa piedāvājumu ir pieņēmusi vai nē.

Ja persona ir paudusi gan kukuļa piedāvājumu, gan arī veikusi darbības, kas virzītas uz kukuļa nodošanu valsts amatpersonai, nodarījums uzskatāms par pabeigtu neatkarīgi no tā, vai valsts amatpersona ir pieņēmusi kukuli vai tā daļu, vai nē.

Kukuļa nodošanas gadījumā nodarījums uzskatāms par pabeigtu ar brīdi, kad valsts amatpersona tieši vai ar starpnieku ir pieņēmusi kukuli vai tā daļu.

[6] Lai kvalificētu noziedzīgo nodarījumu pēc Krimināllikuma 320. panta trešās daļas kā kukuļņemšanu, kas izdarīta personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās, nepieciešams konstatēt, ka, pirmkārt, nozieguma objektīvo pusi vai tās daļu izpildījušas vismaz divas valsts amatpersonas, un, otrkārt, pirms kukuļa vai tā piedāvājuma pieņemšanas starp šīm valsts amatpersonām ir notikusi vienošanās par šādas darbības izdarīšanu. Vienošanās par kopīgi veicamo prettiesisko darbību var būt mutiska vai rakstiska, to var veikt ar ķermeņa kustību vai mīmikas palīdzību, kā arī nodarījuma iesākumā izpildot savstarpēji saskaņotas darbības.

[7] Nodalot kukuļa pieprasīšanu no kukuļa izspiešanas, jānoskaidro, par kādu darbību (likumīgu vai nelikumīgu) izdarīšanu vai neizdarīšanu valsts amatpersona labumu ir pieprasījusi, kā arī tas, vai konstatējami draudi no valsts amatpersonas puses, jo

[7.1] ar kukuļa pieprasīšanu saprot gadījumus, kad valsts amatpersona pieprasa kādu materiālu vērtību, mantiska vai citāda rakstura labumu par nelikumīgu darbību izdarīšanu vai likumīgu darbību neizdarīšanu;

[7.2] ar kukuļa izspiešanu jāsaprot tā pieprasīšana par likumīgu darbību izdarīšanu, kā arī pieprasīšana, kas saistīta ar draudiem kaitēt personas likumīgajām interesēm.

[8] Norobežojot kukuļņemšanu un dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, kas izdarīta mantkārīgā nolūkā, jāvadās no tā, ka dienesta stāvokļa ļaunprātīga izmantošana, kaut gan tā izdarīta mantkārīgu motīvu dēļ un radījusi materiālu kaitējumu, nav saistīta ar mantas iegūšanu savā īpašumā vai tās nodošanu citai personai, savukārt kukuļņemšanas gadījumā valsts amatpersona reāli pieņem labumu, kas domāts šai valsts amatpersonai vai kādai citai personai.

[9] Lai valsts amatpersonas darbības vienlaikus kvalificētu kā Krimināllikuma 320. un 318. pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu kopību, jākonstatē, ka valsts amatpersona par kukuli ir izdarījusi kādu nelikumīgu darbību, kuras rezultātā iestājušās Krimināllikuma 318. pantā paredzētās sekas – būtisks kaitējums valsts varai, pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas interesēm, vai arī izraisītas smagas sekas.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Judikatūras nodaļa

Apspriests un akceptēts Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta tiesnešu kopsapulcē 2015. gada 17. jūnijā.

Apkopojumu sagatavoja:

LU Krimināltiesisko zinātņu katedras profesore, *Dr. iur.* Valentija Liholaja.